

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI

YIL: 32 CİLT: 93

ISSN: 0255-0644

OCAK - ŞUBAT 2010

184

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi
ISSN: 0255-0644

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Sahibi

Prof. Dr. Turan YAZGAN

Yazı İşleri Müdürü
Saadet Pınar YILDIRIM

Yayın Kurulu

- Prof. Dr. Salih AYNURAL (Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü)
- Prof. Dr. Gülçin ÇANDARLIOĞLU (Mimar Sinan Üniversitesi)
  - Prof. Dr. Mustafa ERKAL (İstanbul Üniversitesi)
  - Prof. Dr. Necdet ÖZTÜRK (Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Dr. Arslan TERZİOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
  - Prof. Dr. Turan YAZGAN (İstanbul Üniversitesi)

Yayına Hazırlayan / Editör
Dr. İlyas TOPSAKAL

Dizgi

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yuluğ Tekin Dizgi Merkezi

İç Tasarım
Gökhan KAYA

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Hakemli, Uluslararası,
Sürelili İki Aylık İlmî Dergidir.

İletişim Adresi

Kemalpaşa Mah. Bukalidede Sok. No: 4 Saraçhane İstanbul / TÜRKİYE
Tel: (0212) 511 10 06 pbx / Belgegeçer: (0212) 520 53 63
İnternet adresi: www.turan.org.tr / e-posta: tdav@turandergisi.org - dizgi@turandergisi.org
Posta Çeki Hesabı Numarası: İstanbul Aksaray PTT Şubesi - 141720
Vakıfbank İstanbul Beyazıt Şubesi: TR 7600015 00158007287839725

Baskı

Özrenk Matbaa : Davutpaşa Mah. İpek İş Hanı No: 6/18
Topkapı - İSTANBUL
Tel: (0212) 565 41 97

Ebsco Publishing

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Ebsco Publishing tarafından taranmaktadır. <http://www.ebscohost.com/titleLists/poh-coverage.pdf> adresinden takip edebilirsiniz.

Adedi	1 Yıllık Yurt Dışı Abonelik	1 Yıllık Yurt İçi Abonelik
15 TL	85 \$ veya 65 Euro karşılığı Türk Lirası	90 TL

İÇİNDEKİLER

GÜNÜMÜZDE GÜNEYDOĞU VE SORUNLARI	
<i>Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN</i>	7
ZİHNİYET VE TÜRK TOPLUMUNDA ZİHNİYET DEĞİŞİMİ PROBLEMİ	
<i>Prof. Dr. Mimar TÜRKKAHRAMAN</i>	37
MEHMET ERÖZ'ÜN METODOLOJİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA	
<i>Yrd. Doç. Dr. Ensar YILMAZ</i>	55
İKTİSADİ GELİŞMEDE DİPLOMASİ FAKTÖRÜ VE AHMET CEVDET PAŞA	
<i>Dr. Ahmet Zeki İZGÖER</i>	67
OSMANLI İDARESİNDE TELAFER	
<i>Yrd. Doç. Dr. Selim Hilmi ÖZKAN</i>	79
TANZİMAT BAŞLARINDA SELENDİ'NİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU	
<i>Doç. Dr. Nurettin GÜLMEZ - Öğr. Gör. Resul ATTİLA</i>	95
HALK İNANÇLARI İLE BEKTAŞİLİĞİN YAKIN ORTADOĞU TÜREVLERİ	
<i>Dr. Yaşar KALAFAT</i>	123
KIYAMET KONULU TARİHİ BELİRSİZ BİR MESNEVİ: DESTAN-I ARASÂT	
<i>Yrd. Doç. Dr. Abid Nazar MAHDUM</i>	149
ÇAĞDAŞ TATAR ŞİİRİNDE İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARIN TÜKENİŞİ VE HASAN TUFAN	
<i>Yrd. Doç. Dr. Alsu KAMALIEVA</i>	185

Yayın Hakem Kurulu

- Prof. Dr. Sacid ADALI • Prof. Dr. Eyüp AKTEPE • Prof. Dr. İsmail AKTÜRK
  - Prof. Dr. Yusuf ALPER • Prof. Dr. İsençöl BOLJUROVA
  - Prof. Dr. Veysel BOZKURT • Prof. Dr. Viktor BUTANAYEV
  - Prof. Dr. Lütfi ÇAKMAKÇI • Prof. Dr. Svetlana ÇERVONOJE
  - Prof. Dr. Tınçtıbek ÇORATİĞİN • Prof. Dr. Recai COŞKUN
  - Prof. Dr. Ayşegöl DEMİRHAN • Prof. Dr. Gafitullina DİLARA
  - Prof. Dr. İsmail Hakkı DÜĞER • Prof. Dr. Süleyman ELİYARLI
- Prof. Dr. Feridun EMECEN • Prof. Dr. Birol EMİL • Prof. Dr. İnci ENGİNÜN
  - Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN • Prof. Dr. Mümin ERTÜRK
  - Prof. Dr. Vasili GAYFULİN • Prof. Dr. Reşat GENÇ
  - Prof. Dr. Abdülcebbar GÖKLENOV • Prof. Dr. Harun GÜNGÖR
  - Prof. Dr. Eyüp İSPİR • Prof. Dr. Günay KARAĞAÇ
  - Prof. Dr. Şaban KARATAŞ • Prof. Dr. İbrahim KANYILMAZ
  - Prof. Dr. Naci KINACIOĞLU • Prof. Dr. Zekeriya KİTAPÇI
  - Prof. Dr. Bayram KODAMAN • Prof. Dr. Lev P. KURAKOV
  - Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU • Prof. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK
  - Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ • Prof. Dr. Roza NESEPOVA
  - Prof. Dr. Mustafa ÖNER • Prof. Dr. Emin ÖZBAŞ
  - Prof. Dr. Türker ÖZDOĞAN • Prof. Dr. Metin ÖZKUL
  - Prof. Dr. Gültekin RODOPLU • Prof. Dr. Sabri SÜMER
  - Prof. Dr. Muratgeldi SÖVEGOV • Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
  - Prof. Dr. Almas ŞAYHULOV • Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
- Prof. Dr. Musa TAŞDELEN • Prof. Dr. Ramazan TAŞDURMAZ
  - Prof. Dr. İbrahim TATARLI • Prof. Dr. İsmail TATLIOĞLU
  - Prof. Dr. Mümtaz Turgut TOPBAŞ • Prof. Dr. Vahit TÜRK
  - Prof. Dr. Valentina TUGUJEKOVA • Prof. Dr. Selçuk ÜNLÜ
- Prof. Dr. Stefan VARBAN • Prof. Dr. İsmail YAKIT • Prof. Dr. Durali YILMAZ
  - Doç. Dr. Mustafa AYDIN • Doç. Dr. A. Vecdi CAN
  - Doç. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ • Doç. Dr. İbrahim TELLİOĞLU
  - Doç. Dr. Osman YORULMAZ • Doç. Dr. Mehmet YÜCE

Danışmanlar Kurulu

- Prof. Dr. Oktay ASLANAPA (İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nevzat ATLIĞ (İstanbul Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bayhan ÇUBUKÇU (İstanbul Üniversitesi)
  - Sabiha TANSUĞ (Araştırmacı-Yazar / Etnolog)
- Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN (Erzurum Atatürk Üniversitesi)

KIYAMET KONULU TARİHİ BELİRSİZ BİR MESNEVİ: DESTÂN-I ARASÂT

Yrd. Doç. Dr. Abid Nazar MAHDUM*

Öz

Eski Anadolu Türkçesi sahasında yazılmış küçük bir risale olan Destân-ı Arasât'ta kıyamet günü ve mahşer meydanında olacak hadiseler anlatılmaktadır. Makalede bu metnin transkripsiyonu yapılmış ve gerekli görülen kelimelerin karşılıkları verilmiştir. Metin, çeşitli yönlerden incelenmiş, söz konusu risale ve konusu hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mahşer, Eski Anadolu Türkçesi, Destan, Kıyamet.

Abstract

An Undated Masnavi About The Doomsday: Dastan-ı Arasat

The Dastan-i Arasat is a pamphlet written in Old Anatolian Turkish on The Judgment Day (Qiyamah) and what will happen to people assembled that day on the Plain of Mahshar. In this paper the author gives an overview on the issues related to the subject of the pamphlet and its comprehensive description. The paper also provides full transcription of the work and supplies it with author's commentaries.

Key words: Plain Of Mahshar, Old Anatolian Turkish, Dastan, Judgment Day (Qiyamah).

'Araşâtın kelime manası, arsanın cemi ve kıyamet sahrası, mahşer sahrası, meydanı (müfred manasında cem) şeklinde anlatılmaktadır¹. *Gıyasu'l-lugat*'ta² ise şu şekilde bildirilir: "Kıyamet manasına geldiği de

* İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi.

¹ M. Muin, *Ferheng-i Fârsi*, Tahran 1371, s. 2288.

² Gıyaseddin Muhammed bin Celaleddin, *Gıyasu'l-lugat*, Tahran 1362, s. 578.

kaydedilmiştir". İskender Pala, "Edebiyatta mahşer, hesap günü ve delilik mefhumlarıyla birlikte kullanılır" der³.

Makalemize konu olan metnin ilk beyti, aslında başlık da sayılabilir. Beytin vezninin bozuk, kafiyesinin uyumsuz oluşu da bunu desteklemektedir. Buradan hareketle metni "Destân-i 'Araşât" şeklinde adlandırabiliriz. Metnin "destan" olarak değerlendirilmesi, bir vakanın uzunca anlatılması hikâye edilmesi sebebiyledir. Aslında burada, geçmiş değil, gelecekte olacak olan bir hadise anlatılmaktadır. Şemsettin Sami, destanı "Bir vak'a veya hâli hikâye eden âmiyâne manzume"⁴ şeklinde tarif etmektedir. Burada "âmiyâne manzume" ifadesiyle destan türünün daha çok halk edebiyatında işlendiğine işaret ediliyor olsa gerek. Ancak klasik Türk edebiyatında da bu türün var olduğunu biliyoruz. Tâhirü'l-Mevlevî de bu konuda şöyle der: "Destan' kelimesini divan şairleri de kullanmışlar, aruz vezniyle yazdıkları manzum hikayelere 'dâstân' tabir etmişlerdir... Divan şairlerinin 'dâstân'ı, ale'l-ekser mesnevi şeklinde yazılırdı. Halk şairlerinin 'destan'ı ise 'dörtleme' denilen şekilde ve ekseriya 'altılı+beşli' hece vezninde tertib edilirdi"⁵. Halk şiiri normlarıyla hece vezni kullanılarak dörtlüklerle yazılan destan şeklindeki manzumelerde, kıyamet konusu da dahil olmak üzere farklı konuların işlendiğini görüyoruz. Kıyamet konusunu işleyen bu tür destanlara örnek olarak Muhammed Lutfi'nin "Kıyamet Destanı" adı altında yazdığı manzumeyi zikredebiliriz⁶.

Metnimiz, klasik edebiyat normlarına uygun olarak mesnevi nazım şekliyle ve aruz vezninin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmıştır. Ancak kullanılan dil, üslup ve anlatım tarzı metnin yazarının klasik edebiyat kriterlerini tam olarak yerine getirebilen bir şair olmadığını göstermektedir. Vezindeki bozukluklar, imla hataları ve edebi sanatlarla pek başvurulmaması gibi hususlar, bunu göstermektedir. Burada sade bir dil ile fazla estetik ve sanat kaygısı güdülmeden yazılan destanın gayesi, halkı bilgilendirmektir. Ahiret gününe inanmak, imanın şartlarından olup söz konusu metinde de kıyamet gününde olacaklar anlatılmaktadır. Mesnevinin yazıldığı Osmanlı sahasını göz önüne alarak, İslâm âlimlerinin bildirdikleri istikamette hadis-i şerifler ile iman ve itikat bilgilerini anlatan diğer bazı eserlerin, metnimizin kaynağını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Ancak, muhtevada dikkati çeken bazı hususlar, konumuz olan metni, yani "Destân-i 'Araşât"ı yazan kişinin ilmi seviyesinin çok ileri olmadığını düşündürmektedir. Mesela Cehennem tabakalarının kaynaklarda genel olarak bildirilenden çok farklı anlatılması bu kuşkuyu arttırmaktadır. Elbette bu hususta farklı rivayetler nakledilmiş olabilir. Ancak

³ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1990, s. 37.

⁴ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1989, s. 598.

⁵ Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973 (2. bsk. 1984), s. 34.

⁶ Muhammed Lutfi, *Hulâsâtü'l-Hakâyk*, İstanbul 2006, s. 640-651.

bu bilgilerin bir hayli farklı anlatılması, bu konuda biraz dikkatli olmayı gerektirmektedir. Zaten metnin yazarının ilmi vasfı bilinen biri olmaması, muhtevaya daha dikkatli yaklaşılmasını gerektirecektir. Ancak bizim yapacağımız inceleme metnin dil ve edebi malzemesi olması hasebiyle metindeki dini bilgileri incelemeyi ehline bırakıyoruz.

“Arasat Destanı”nın böyle bir konuda halkı bilgilendirmek için, hatta mevlid okuma geleneğine de uygun olarak meclislerde okunmak üzere yazıldığını düşünüyoruz. Son kısımda geçen

derdiñe dermân ola çün Muştâfâ
vir şalevât karışasın ol şafa

şeklindeki beyitte, salevat getirmek için yapılan davetin mecliste bulunan dinleyicilere yönelik olduğunu düşünebiliriz.

Bu konuyu işleyen çok sayıda esere rastlamaktayız. Bunlar, “Kıyâmet-nâme”, “Mahşer-nâme”, “Ahval-i Mahşer”, “Destan-ı Mahşer” gibi isimlerle karşımıza çıkmaktadır. Böyle isimler altında çok sayıda yazma nüsha da bulunmaktadır. Prof. Dr. Amil Çelebioğlu, bu tür mesneviler hakkında şöyle der: “Ahvâl-i kıyâmet, mahşer-nâme, âhiret-nâme türünden mesnevilerde, bazı farklarla kabir azabı, ba’s ahvâli, mîzân, ehl-i cennet, ehl-i cehennem, şefâat-i Resulullah ve benzeri konular işlendiği gibi ayrıca kıyamet kopmadan önce zuhur edecek alâmetleri anlatan eş-râtü’s-âa nev’inden manzumeler de yazılmıştır”⁷. Amil Çelebioğlu, bir başka eserinde de 13. asır mesnevileri arasında saydığı Şeyyad İsa’nın *Ahvâl-i Kıyâmet* adlı 343 beyitlik mesnevisinin bu türün ilk örneği olabileceğini şöyle ifade etmektedir: “Konusunu bir hadisten alan bu eser, mahşer-nâme nev’inden dini didaktik halk tipi bir mesnevidir. Bu tarzdaki eserlerin tertip hususiyetini ihtiva eden Şeyyad İsa’nın bu manzumesi, nev’inin ilk örneği olabilir⁸. Bu konuda yazılmış mesnevilerin küçük hacimli manzumeler olduğu dikkati çekmektedir. Dolayısıyla hep mecmuaların içinde yer aldığını görüyoruz.

Kıyametle ilgili hususların farklı konularda yazılmış olan mesnevilerin içinde yer alabildiğine de şahit olmaktayız. Mesela 14. asır Altın Ordu (Kıpçak) sahası şairi Hüsam Katib’in 770’te yazdığı *Dâstân-ı Cümcüme Sultân* adlı eserinde dünya, ahiret ve cehennem ahvalinin tasvir edildiği belirtilmektedir⁹.

Yukarıda belirttiğimiz gibi bu konuyu işleyen çok sayıda yazma bulunuyorsa da manzume isminde “Arasât” kelimesinin kullanıldığı iki örnekle karşılaştık. Birisi bizim kullandığımız ve Prof. Dr. Osman Sertkaya

⁷ Amil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Manzum Dini Eserler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s. 361.

⁸ Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi*, İstanbul 1999, s. 39.

⁹ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 1986, s. 148.

özel kütüphanesinde bulunan bir mecmuanın içindeki metindir¹⁰. Diğeri de Milli Kütüphanede bulunan ve yazarı bilinmeyen bir nüshadır¹¹. Bu nüshanın bizim esas aldığımız metin ile aynı olduğu anlaşılıyor ise de bazı eksik ve fazlalıklar yanında iki metnin beyitleri arasında da bariz farklar görülmektedir. Bu sebeple iki metin arasında tam bir edisyon kritik çalışması yapmakla metni en doğru şekliyle ortaya koymak bakımından istenilen neticenin elde edilemeyeceğini düşündük. Ayrıca Milli Kütüphane nüshasında görülen ilave ve çıkarmaların hayli fazla olması, asıl yazarın dışında, müstensih veya başka bir kişinin metni kendine göre yeniden işlemiş olabileceğini düşündürmektedir. Başka bir ihtimal de öteki nüshanın müstensihinin metinde tasarruf yapmış olabileceği ise de bu çok zayıf bir ihtimaldir. Çünkü Milli Kütüphane nüshasında, metin uzun olduğu halde yazarın zikredildiği beyit yoktur. Ayrıca metin kurgusu ve nazmın işleniş tarzı Osman Sertkaya nüshasında¹² nispeten daha düzgün gözükmektedir. Her ne kadar metin üzerinde tam bir edisyon kritik çalışması yapılmadıysa da iki nüsha karşılaştırıldı ve gerekli yerlerde diğer metinden alıntı yapılarak dipnotta açıklama yapıldı. Tarih kaydının her iki metinde de bulunmayışı, daha sağlam bir neticeye varmayı güçleştirmektedir. Her ne kadar manzumenin yazıldığı tarih bilinmiyorsa da metnin dil özellikleri, kullanılan kelimeler ve imla hususiyetleri, söz konusu destanın 15. veya daha önceki asırlarda yazılmış olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle imlada dikkati çeken, Türkçe eklerin ünlülerinin hareke ile gösterilmesi ve diğer bazı kelimelerin yazılışında da bu tip tercihlerin görülmesi, Eski Anadolu Türkçesi edebi dilinin daha tekâmülünü sürdürdüğü, imla kaidelerinin tam oturmadığı devreleri akla getirmektedir. Manzumede, az da olsa Çağatay Türkçesi özelliklerinin de görülmesi, metnin Eski Anadolu Türkçesi devresine ait olduğunu göstermektedir¹³. Açıklamalar bölümünde bu konuda örneklere yer verilmiştir.

Milli Kütüphane nüshasında¹⁴ aralarda, özellikle son kısımda uzun ilavelerin bulunduğunu belirtmeliyiz. OFS nüshasında konu mahşer

¹⁰ *Destân-ı Arasât*, Osman Fikri Sertkaya nüshası, s. 1-17. Destan-ı Arasat yazmasının OFS nüshası, Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın 1970 yılında antikacı Türkolog Mustafa Kaya-bek'in dükkanında yaşlı bir adamdan satın aldığı iki yazmadan birinde bulunmaktadır. Yazmaların birisi Mevlana Firkati'nin eseri *Kırk Sual*, diğeri de Eski Anadolu Türkçesi mesnevilerini ihtiva eden bir mecmuadır. Transkripsiyonunu yaptığımız 17 sayfalık metin, bu mecmuadaki ilk mesnevidir. Transkripsiyonda varak değil sayfa numarası kullandık.

¹¹ *Rivâyet-i Mahşer-i 'Arasât ve Münacât-ı Muhammed Mustafâ (Sallallahu aleyhi vesellem)*, Milli Kütüphane, Arşiv No: 06 mil yz a 3548/, Dvd No: 192, Ypr. 33b-37b.

¹² Osman Sertkaya nüshası, sonraki kayıtlarda "OFS nüshası" veya "OFSN" şeklinde geçecektir.

¹³ Bu hususta daha fazla bilgi için bak.: Azmi Bilgin, "Eski Anadolu Türkçesinde Karışık Dil Unsurları Taşıyan Eserler ve Dil Özellikleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 93, Aralık 1990, s. 63-76.

¹⁴ Milli Kütüphane nüshası, sonraki kayıtlarda "MK nüshası" veya "MKN" şeklinde geçecektir.

meydanında olacak hadiselerle sınırlı kalmışken MK nüshasının sonunda cennet nimetlerinin de anlatıldığını görüyoruz. OFS nüshasının konu bütünlüğü düşünüldüğünde MK nüshasının genişletilmiş müstensih nüshası olması ihtimali güçlenmektedir. MKN'da OSN'nin bitiminden sonra değil, bu nüshanın sonundan on beş beyit atılmak suretiyle ilave yapılmıştır. OFSN'da bu atılan kısımda müellif ismi "Yahyaoğlu" şeklinde geçmektedir. Müellif kaydı, isimden önce geçen "bu" kelimesiyle birlikte düşünülerek "Boyacıoğlu" şeklinde de okunabilirse de hareketler dikkate alındığında bunun, pek doğru bir okunuş olmayacağı görülmektedir. MKN'da ise müellif kaydı bulunmamaktadır.

Son olarak kütüphanesinde bulunan nüshayı çalışmam için bana veren Prof. Dr. Osman Sertkaya hocamıza teşekkür etmekten mutluluk duymaktayım.

Metin Değerlendirmesi

Metin, diğer edebi hususlarda çok fazla kıymet arz etmediği gibi veznin kullanımı açısından da çok başarılı sayılmaz. Vezinle ilgili dikkati çeken bazı hususlara, "Açıklamalar" başlığını taşıyan kısımda yeri geldikçe temas edilmiştir. Manzumede, Kur'an-ı Kerim'den yapılan alıntılar da bulunmaktadır. Bu kısımlarda da veznin pek gözetilmediğini görüyoruz. Bazı küçük müdahalelerle veznin düzeldiği kısımlar da vardır. Bu vezin bozuklukları, belki müstensihin müdahalesiyle meydana gelmiş de olabilir. Mesela 3-35/b'de. "şoñra" kelimesi, "şoñ" şeklinde yazılırsa, vezindeki bozukluk ortadan kalkmaktadır. Mana da değişmemektedir. Mısra, şöyle olabilirdi: "Bu didüğümde kıyâmet şoñ kıpar". Buna benzer diğer bazı örnekler de göze çarpar:

9-109/a- "Niçeler" şeklinde olan kelime, "niçeleri" okunursa vezin düzeliyor.

10-129/b- "Tohmunu" şeklinde yazılan kelime, "tohmı" yazılırsa vezin düzeliyor.

7-84/b- "Ağlamağdan": "Ağlamağ(dan)" yazılışı, vezni bozduğu gibi mana dikkate alındığında da uygun düşmemektedir. "Ağlamak" şeklinde yazılırsa vezin düzelmektedir.

10-128/b- Bu mısra da "olsardur" ifadesinin sonundaki ek kaldırılırsa vezin düzelmektedir.

8-100/a- "Öçürmüş(ler)idi". Burada da çokluk eki atılırsa vezin düzeliyor.

11-141- OFS nüshasında "selâsiller" şeklinde yazılı olup vezni bozmaktadır. Bu kelime, MK nüshasına göre "selâsil" olarak yazıldı. Böylece vezin düzelmiş oldu.

12-150/b- Bu mısra da "çünki" kelimesi "çün" yazılarak vezin düzeltilibilirdi.

Metinde mana düşünüldüğünde farklı okunması uygun olan bazı kelimeler, anlama bağı olarak yazılışından farklı okunduğunda bu defa ve-

zinde sekte meydana getirmektedir. Bu tür durumlar, metni okumakta güçlüğüne sebep olmaktadır. Mesela 1-5/b'de **“melek”** kelimesi, mana dikkate alındığında daha uygun bir okuyuştur. Ancak metindeki harekelenmeye göre ise “melik” veya “milk” okunması mümkündür. Kelimenin “milk” okunması durumunda ise vezindeki aksaklık da düzelmiş oluyor. Fakat böyle bir okuyuşta anlam bozulmaktadır. Yahut veznin düzelmesi için “melek”ten sonra hareke ile gösterilmiş “ü” bağlacını okumamak gerekiyor.

Metindeki harekelenme, bazen vezin bakımından doğru olmayabilmektedir. Mesela 8-94/a'da **“virile”** şeklinde harekelenmiş olan ifade, vezin gereği **“virle”** okunmalıdır.

Bazı kelimelerde farklı imla kullanılmasının sebebi bu kullanımın vezin icabı olabileceğini düşündürmektedir. Bu gibi hususlara **“Notlar”** kısmında yeri geldikçe temas edilmiştir. Burada da birkaç örnek zikredelim:

12-151/a- **“yine”**: (vezin icabı iki y ile **“yîne”** şeklinde yazıp uzatılmış)

9-114- **“süreler bölük”**: (vav ile uzun okumak için) bölük (hareke ile kısa okunuş için) kâfirleri (muhtemelen vezne daha iyi uydurmak için birincisinde uzun ikincisinde kısa okunmuş)

10-123/b- **“zire”**: (**zîrâ** olan kelime kafiye zoruyla h ile yazılmış).

12-151/a- **“yine”**: (vezin icabı iki y ile yazıp uzatmış) geldük biz kıyâmet hâline 12-151/b- **gey kulağ vur râvîlerûn** (y'siz **“râvi”** şeklinde hareke ile yazmış) **kâline**.

Az da olsa metinde küçük edebi çabalar göze çarpar. Mesela 6-78/'de beytin kafiyesi cinas ile sağlanmış. Ancak aynı şekilde birçok yerde kafiye bozukluklarını da görmekteyiz. 1-6/b'de olduğu gibi. Bazı yerlerde kelimenin asli şekli yazıldığında kafiyede problem olmayacağı ortada iken kelime mahalli telaffuzu ile yazılarak düzgün kafiye elde etme, önemsenmemiş görünmektedir. 2-14: (**şâz-âzâd** kafiyesi).

Bu tip metinlerde olağan saymamız gereken bir husus da tekrarlarıdır. Burada bir iki yerde mısra tekrarı göze çarpmaktadır:

9-115/b- (tekrar mısra, krş. 15. beyit); 14-176/b-174. beyitle bir kelime farkıyla mısra tekrarı).

Açıklamalar:

Metinde görülen bilinen şeklin dışına çıkan farklı imla şekilleri aşağıdaki gibi tespit edilmeye çalışılmıştır. Nazım tekniğiyle alakalı görülen noktalara da gerekçelerle temas edilmiştir.

Hal ekleri

Akuzatif

Akuzatif eki hareke ile gösterilmiş:

8-103/a, 12-149/b : *küllî*; 16-206/a: *şırâh*; 1-6/b : *tamuyı* ; 5-56/a-*dünyâyı* (akkuzatif eki tek ye ile yazılmış) ; 5-54/b, 6-71/b *bunu* ; 7-83/a-*halâyı* ; 7-84/a : *kendözini* ; 9-105/a : *şırâh* ; 10-130/b-*hak*'i ; 12-154/a, 14-179/a : *bizi* ; 14-170/b : *İsmâ'il'i* ; 5-61/a : *yiri* ; 5-64/a : *irâfî'i* ; 5-65/b : *şuru* ; 7-84/a : *kendüzini*.

Akuzatifin normal şekilde y harfi ile yazıldığını da görüyoruz. Mesela : 1-7/b: *tamuyı* ; 5-56/a : *dünyâyı* ; 14-170/b : *sizi*.

Ablatif

Ablatif ekinin Çağataycada olduğu gibi *-d(i)n* şeklinde yazıldığına da rastlıyoruz:

3-38/b : *içmedin, yimedın*

Datif

Datif ekinin h yerine elifle yazıldığı örnekler de vardır:

9-116/a : *aşağa* ; 9-116/b : *uşağa*.

Genetif

3-28/a : *zamānuñ* (zamān kelimesiyle genetif eki olan sağır kef arası-na vav harfi getirilmiştir).

İyelik

Hareke ile gösterilmiş:

17-210/a : *şuçı* ; 6-66/b : *ehli* ; 8-93/a : *hayrı* ; 9-112/a : *ferişteleri* ; 15-187/b : *habîbi*.

Şahıs eki

Bazı yerlerde nazal n ile yazılmamış:

2-23/b : *-mı sın* ; 7-91/b : *olmayasın* ; 17-209/b : *karışasın* ; 14-173/b : *bekleyensin*.

"Küllü", hareke ile ve 2. çokluk şahıs ekiyle ayrı yazılmış:

14-177/b : *küllüñüz*.

Çokluk Eki

1- Lam harfi, çift değerli (şedde ile) yazılmış:

1-8/b : *kulları* ; 11-141/a : *selāsiller*

2- Çokluk eki lam, güzel he ve re ile yazılmış:

13-168/b : *bulara*

-lık isimden isim yapma eki

Bu ekin de lam harfi şeddeli olarak yazılmış şekline rastlıyoruz:

7-90/a-b : *yıllık*.

-lık eki, aynı fonksiyonda bir başka ekin üzerine getirilmiştir. Türkçe-deki *lık* *lik* ekine karşılık olan Farsça *-ī* ekinin burada hareke ile göste-

rildiğini, yani (*zârlık*) şeklinde kısa ünlü ile yazıldığını görüyoruz. Bunu da Türkçeleşmeye örnek olarak zikredebiliriz:

13-166/b , 15-185/b : *zârlık*.

9-109/b : *zâr* (*zârî* olan kelimenin sonunda y yazılmayıp hareke kullanılmış).

Gerundium

Gerundium eki hareke ile gösterilmiştir:

5-61/b : *ıayay*

Gerundium ekinin doğru şekli ile, yani harf ile (y harfi) gösterilmiştir:

6-77/b : *şalıru*

Bu iki şekli aynı mısrada da görebilmekteyiz:

9-108/a : *segirdi* (son ünlü y ile), *segirdi* (son ünlü hareke ile).

-*madan* zarf fiilinin Çağataycada olduğu gibi -*madın*, -*medin* şeklinde yazılan örnekleri vardır:

3-38/b : *içmedin* ; 3-38/b : *yimedın*

Görülen geçmiş zaman eki

Geçmiş zaman eki ünlüsünün hareke ile gösterildiğine çokça şahit oluyoruz:

1-2/a : *geldi* ; 6-71/b : *geldi* ; 10-123/b : *itmedi* ; 8-100/a : *kılmışlarıdi* ; 8-100/b : *öçürmüşleridi* ; 13-163/a : *viridi* ; 13-163/b : *oldı*, *kırtarmadı*

Diğer bazı ekler

14-171/b : *dilerise* (*dile-* fiili -*r* geniş zaman ekiyle yazılırken fiilin ünlüsü *h* harfi ile belirtilmiş).

6-77/b : *yürümezdi* (olumsuzluk ekinin *z*'si *zel* harfiyle yazılmış),

11-132/a : *kıla* (alışılmamış şekilde *elif* harfiyle yazılmış)

İşaret zamiri

"Bu" işaret zamirinin ünlüsünün hareke ile gösterildiği örneklere rastlıyoruz:

12-148/a , 14-172/a : *bu* ; 13-160/a ; 15-188/b : *bugün*.

İmek fiili

3-33/a : *varısa* (bitişik yazılmış olup "*var*" kelimesi elifsiz, "*ise*" kelimesi de y ile yazılmıştır) ; 3-33/b : *varısa* (bitişik yazılmış olup "*var*" kelimesi elifli, "*ise*" kelimesi de y siz yazılmıştır. Ancak y sesi hareke ile karşılanmıştır).

12-152/b : *itdüğüdük* (imek fiili *ü* ile yazılmıştır).

ve Bağlacı

ve bağlacı hareke ile gösterilmiştir:

4-44/a : *māl ü milk* ; 4-51/a : *mağrib u maşriq* ; 5-53/b : *ay u yılduz* ;
5-57/b : *öñ ü soñ* ; 15-185/b, 16-205/a : *hâş u 'âm* ; 16-205/a : *bay u*
yoğsul ; 16-207/a : *hür u hulle fâhir u tâc u burâk*.

ki Bağlacı

8-97/b : *ne ki* (ki bağlacı h ile yazılması gerekirken y ile yazılmış. dü-
şük bir ihtimalle kelime *neñ* olabilir).

Edatlar

“Ne” soru edatının son ünlüsü hareke ile yazılmış:

6-67/b ; 16-203/a : *ne*.

Diğer bazı edatlar için de şu farklı imlalar göze çarpmaktadır:

9-105/b : *gibi* (son ünlü hareke ile)

16-206/a : *şevkile* (bitişik yazılmış), 16-206/b : *cevkile* (bitişik yazıl-
mış)

Tamlamalar

Tamlamanın yanlış imla ile, yani harf ile (y ile) gösterildiğine şahit
oluyoruz:

1-2/b 4-46/a : *şâh-ı* ; 3-29/b : *tül-i* ; 15-188/b : *belâ-yı*.

Çok az görülen bir tamlama şekli olan Arapça-Türkçe tamlama da gö-
rülmemektedir:

11-131/a : *küll-i bunları*.

Ses değişimleri

i-e değişikliği:

4-42/b : *ikeleyin* = *ikileyin* (i harfi h ile karşılanmış, bilinen şekli y ile)
; 14-180/a : *ike* = *iki* (i harfi h ile karşılanmış, bilinen şekli y ile); 5-59/a :
yiñe = *yiñi*. (Kelimenin sonunda h yazılıp kef harfinin altına esre konma-
sı, telaffuz hususunda bir tereddüdün bulunabileceğini akla getiriyor).

t-d değişikliği:

7-89/b : *dün* (Genel imlası: *tün*) ; 10-130/a : *yeddüğüne* (dal şedde
ile yazılmış. normal imla: *yetdüğüne*).

k/g-v değişikliği:

10-128/a : *evsük=eksük*.

Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde imla hatası

“*Mustafâ*” kelimesinin son sesi, elif-i maksure şeklinde (y) ile yazılma-
sı gerekirken elif ile yazılmıştır: 1-11/a; 6-68/a; 6-76/a; 15-185/a; 15-
190/a; 15-192/a; 15-194/a; 15-195/a; 16-196/a; 16-199/a; 16-204/a;
17-209/a; 17-214/a.

Bazı kelimelerde ise bunun aksine elif ile yazılması gereken kelime y ile yazılabiliyor: 15-193/a : *nidā* (elifle yazılan kelime, burada y ile yazılmış).

1-2/a *ḥatruma*: (“*ḥātruma*” şeklinde yazılması icap eden kelime, elifsiz ve tı yerine te ile, “*ḥatruma*” olarak yazılmıştır. Bu yazılış, vezindeki bozukluğu tamamen olmasa da düzeltmiştir) ; 1-4/a : *maḥlūḳāt*: (vav’sız yazılmıştır) ; 1-5/b : *ādem* : (Dal ve mim harfleri arasında he harfi yazılmış) ; 1-11/b : *ḳāf*: (ḳaf şeklinde kısa, yani elifsiz yazılmıştır) ; 2-15/a : *āzād* : (z yerine zel ile yazılmış. Krş. 1-7/a: bezedi) ; 2-24/a : *sū’āl* (kelimenin vav harfî hareke ile gösterilmiş) ; 3-28/b : *dünye* (vezin icabı “*dünyā*” şeklinde elifle değil, kısa okunacak şekilde güzel h ile yazılmıştır) ; 3-28/b : *ḳāzı* (“*ḳāzī*” kelimesi y’siz kısa okunacak şekilde yazılmıştır) ; 3-29/b : *dīn* (kelime, kısa okunacak şekilde y’siz yazılmıştır) ; 3-30/a ; 3-32/a : *pīr* : (Kelimenin y harfî hareke ile gösterilmiştir) ; 3-30/b : *cūvān*: Türkçe’de “*civān*” olarak telaffuz edilen ve farsça aslı “*cevān*” şeklinde olan kelime, ötre ile “*cūvān*” okunacak şekilde harekelenmiştir) ; 3-31/b : *sermayā* (“*sermāye*” olarak yazılması gereken kelime, ilk mısradaki “*hayā*” kelimesine kafiye yapılmak için “*sermayā*” şeklinde yazılmıştır) ; 3-36/a ve 3-37/a : *isrāfīl* (“*isrāfīl*” şeklinde kısa yazılmıştır) ; 4-40/a : *ḥavāyiş* : (“*ḥvāhiş*” yazılmak istenmiş olabilir) ; 4-49/b : *ḥuz* (*ḥud* kelimesinin d harfî z olarak yazılmış) ; 12-144/b : *ḥuz*. (Burada ise zel ile yazılmış : *ḥud-ḥod > ḥoz-ḥuz*). 5-55/b : *ḳār* (Kelimenin aslı *ḳehār* olup halk arasında “*ḳār*” şeklinde telaffuz edildiği görülmektedir. Bu kelime diğer MK nüshasına “*ḳarh*” şeklinde düzeltildi) ; 5-56/b : *būnyātı* (*būnyādu*) ; 7-82/b : *giryān* (“*gir*” hecesi, y ile yazılmıştır. Kelimenin aslında bu hecede y yoktur) ; 12-151/b : *rāvi* (“*rāvī*” kelimesi, y’siz “*rāvi*” şeklinde hareke ile yazmış) ; 5-59/b : *üstāz* (Keskin z ile yazılmış. Zel ile yazılması lazım.) ; 7-91/b : *ḥazer* (zel harfî ile yazılması gerekirken keskin ze ile yazılmış) ; 8-102/b : *hec* (“*hīç*” olmalı) ; 9-111/b : *ḡidāmu* (“*ḡzāmu*” olması lazım) ; 10-120/b : *nāmus* (“*nāmūs*” olması gereken kelime, vezin ve kafiye zoruyla kısa okunacak şekilde vav’sız yazılmıştır) ; 10-123/b : *zīre* (“*zīrā*” olan kelime kafiye zoruyla h ile yazılmış) ; 10-125/a : *zāni* (“*zānī*” olması gereken kelime, belki vezin icabı y’siz, hareke ile kısa yazılmış) ; 10-125/b : *fāni* (“*fanī*” kelimesi belki önceki mısradaki geçen “*zāni*” şeklinde yazılan kelimeye uygun olarak kısa yazılmış) ; 10-127/a : *āzārlayan* (kelimenin doğru yazılışı: “*āzārlayan*”, dat ile ve elifsiz hareke ile yazılmış) ; 11-135/a : *dere* (son ünlü h ile değil hareke ile) ; 11-135/b : *āşı* (y’siz kısa yazılmış, “*āşīlere*” olması lazım) ; 11-136/a : *zebāni* (Kelime, “*zebānīler*” olmalı. Harekeli kısa yazılmış) ; 11-137/b : *ḳuyāş* (sin ile değil satla yazılmış, “*ḳuyās*” olmalı) ; 13-160/b : *dert* (aslı “*derd*” olan kelime, t ile yazılmış, Türkçeleşme örneği) ; 13-163/a : *ḫufān* (“*ḫūfān*” olan kelime, vav’sız, yazılmıştır) ; 14-170/b : *İsmā’ilī* (“*isma’il*” olmalı, kısa yazılmış) ;

16-208/b : *dostuñ* (dost vav'sız yazılmış) ; 16-208/b : *dostuñ* (dost vav'sız, yazılmış).

Türkçe kelimelerde imla hatası

a- Farklı harf ile yazılan kelimeler:

Od/Ot Kelimesi: Kelimenin dal ile değil, te harfi ile "ot" şeklinde yazıldığı görülmektedir: 10-126/b, 10-128/b, 11-134/a, 11-135/a, 11-136/a, 11-138/a, 11-141/a.

Dal harfi ile yazılan örnekler: 10-121/b, 10-122/b, 7-85/b, 11-131/a, 11-141/b, 12-145/b.

1-7/a : *bezedi* (z harfi yerine zel harfi ile yazılmıştır). 3-27/b : *sözde* (keskin z yerine zel ile yazılmıştır).

5-60/a : *toprağı* (Tı ile yazılan kelime, t ile yazılmış).

2-14/a (MK nüshasına göre yazıldığı için metinde 2-14/b) : *gaygu* (*kaygu* kelimesinin ilk harfi olan kaf harfi, gayın olarak yazılmıştır).

b- Ünlüsü hareke ile yazılan kelimeler:

1-12/a : *gece kim* (iki kelime bitişik yazıldığı için "gece" kelimesinin e harfi, güzel h ile değil, hareke ile gösterilmiştir.) ; 4-52/a : *yüz*: (ünlüsü hareke ile yazılmış); 5-54/a : *şular* (u sesi hareke ile gösterilmiş.) 5-55/a : *güneşün*: (vav'sız yazılmış) ; 5-59/a : *döşene* (vav'sız) ; 6-68/a : *toprağdan* (vav'sız yazılmış) ; 6-68/a : *başın* (elifsiz hareke ile) ; 6-68/b : *yaşın* (mısrada iki defa geçiyor. Önce elifli, sonra elifsiz. Vezin icabı olma ihtimali düşünülebilir.) ; 6-69/b, 14-172/b : *bugün, gündür, gününde* (gün kelimesi vav'sız yazılmış); 7-87/a, 9-107/b : *tañrı* (son ünlü hareke ile gösterilmiş); 9-113/a : *yidi* (son ünlü hareke ile); 9-114/a : *bölük bölük* (muhtemelen vezne daha iyi uydurmak için birincisinde uzun yani vav harfi ile, ikincisinde kısa, yani hareke ile yazılmış); 7-85/b : *tamu* (son ünlü hareke ile yazılmış) ; 8-99/b, 10-120/a : *tamu, tamusun* (vav'sız hareke ile yazılmış); 10-126/a, 10-130/b: *tamınuñ, tamu* (Son ünlü hareke ile. Genellikle tamu olarak geçer); 7-91/a : *kefe* (son ünlüyü h yerine hareke ile yazmış); 13-159/b : *çok* (vav'sız hareke ile); 14-170/a : *kendü* (son ünlü hareke ile); 14-175/a : *ulu* (son ünlü hareke ile); 14-173/b *yolunu* : (yolun ünlüsü hareke ile) 14-176/b : *sözi* (söz vav'sız).

Osmanlı Türkçesinde yazılmayan ses uyumu birkaç kelime imlaya yansımıştır:

14-172/b : *gününde* (Osmanlıcadaki imlası "güninde") ; 14-173/b : *yolunu* (Osmanlıcadaki imlası: *yolını*) ; 14-175/a : *ulu* (son ünlü hareke ile. Osmanlıcadaki imlası: *ulu*) ; 10-121/b : *görüser* ("göriser" olsa imlaya ve kafiyeye uygun düşerdi).

Osmanlı Türkçesinde ayrı yazıldığı halde birleşik yazılan kelimeler:

6-71/b : *sizüñiçün*; 6-78/b : *ölmişiken*.

METİN

- 1-1 bismillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm
destân-i 'araşât ve bihî nesta'in
bu hikâyet geldi hatruma 'azîm
ḳahr luḳfi yaradan şâh-ı ḳadîm
evvel oldur evveliniḡ ḥaddi yoḳ
âḫir oldur âḫiriniḡ 'addi yoḳ
maḫlukâti yoḡ iken var eyleyen
baḡa tapuñ deyi güftâr eyleyen
- 1-5 yaradandur on sekiz bin 'âlemi
döridendür ḫûr u melek u âdemi
cenneti yaratdı şâlihler için
ḫamuyı yaratdı tâlihler için
cenneti mü'minler için bezedi
ḫamuyı kâfirler için düzedi
viribidi muştafâ'yı dünyâya
külli ḳulları çalab'a ündeye
muştafâ ünledi ḳulları ḫaḳ'a
kimi döndi kimisi ḫutdı yaḳa
- 1-10 kimisi uydı kimisi uymadı
dîn-i İslâm'un ḳoḳusun ḫuyımadı
ol iki cihân güneşi muştafâ
'âleme raḫmet olan ḳâf'dan ḳâf'a
ol gece kim varmşidi mi'râca
gökleri seyr eyledi uçdan uca
ḫamuyı uçmaḡı gördi 'ayân
gelicek eşḫâbına ḳıldı beyân
- 2 cenneti şerḫ idicek şâz oldılar
ḡayḡudan ḡuşşadan âzâd oldılar¹⁵
- 2-15 ḫamuyı vaşf idicek aḡlaşdılar
zârılık ḳılup yürek ḫaḡlaşdılar¹⁶
ben daḫı vaşf ideyin anı şaña
ger ḳulaḳ açarısân benden yaña
ilk 'araşât günini söyleyelüm
yolumuz ḳanda gider dînleyelüm

¹⁵ Bu beyit, MK nüshasındaki sıraya uygun olarak yazılmıştır.

¹⁶ Bu beyit, MK nüshasındaki sıraya uygun olarak yazılmıştır. OFSN: ḫaḡladılar.

- 'araşâtın küccügi ölümdürür
işbu sözde naşîhat delimdürür
- buña kıyâmet-i şugrâ didiler¹⁷
köprüdür ilkin buña ugradılar¹⁸
- 2-20 virelüm hem ol kıyâmetden haber
çok hikâyet var bu sözde mu'teber
- şol gün eger urasın yasduga baş
vârişler mâlîfî kıla hem tırâş
- melekül'-mevt gele cânuñ kaşdına
azâzil gele imânuñ kaşdına
- 'aceb âsân vire misin anda.cân¹⁹
kurtara mısın 'azâzil'den imân
- sın içinde kılıslarlardür sü'âl
söyleye misün faşîh yâ dilün²⁰ lâl
- 2-25 sınıñı giñideler mi yoħsa tār
derece cennet mi ola²¹ yoħsa nār
- küccük kıyâmeti işbudurur didük
cehd ide gör dîniñi qoma gedik²²
- 3 virelüm ol kıyâmetden hem haber
çok hikâyet var bu sözde mu'teber
- ol zamânuñ begleri zâlim ola
dünye seve kâzîlar (kâzîlar) rüşvet ala
- kılmaya 'âlimler 'ilmiyle 'amel
yıka²³ bunlaruñ dinin²⁴ tül-i emel
- 3-30 ol zamânuñ pîrleri zânî ola
nev-cüvânlar fâsîk-ı fânî ola
- qalmaya hâtün kişilerde hayâ
bî-hayâlık ideler hem ser-mayâ (sermâye)
- pîrlere yigitler 'izzet itmeye
degme kişi dîn yolunca gitmeye

¹⁷ Bu mısra, MK nüshasına göre yazılmıştır.

¹⁸ Bu beyit, MK nüshasındaki sıraya uygun olarak yazılmıştır.

¹⁹ OFS nüshasında silik yazılan kısım MK nüshasına göre okunmuştur.

²⁰ OFSN : kendü.

²¹ OFSN : resüle.

²² Bu mısra MK nüshasına göre yazılmıştır. Bu mısradaki "diniñi" kelimesi, "diniñe" şeklinde anlaşılmalıdır.

²³ OFSN : buhl.

²⁴ OFSN : dini.

- kanda meyhâne varyirse (var ise) hep tola
 kanda mescid var ise ıssuz qala
 bu halâyık azğunı gümrah ola
 degmeler varmayısar toğrı yola
- 3-35 bir kişi qalmayısar hakk'a tapar
 bu didügümden kıyâmet şofıra kopar
 pādşâh isrâfil'e emr eyleye
 şuruñı ur diyü²⁵ aña söyleye
 ala ol dem isrâfil şuri ura
 şür âvâzı toquna.yir u göge²⁶
 hep halâyık deng ve de mest ola
 içmedin esrük yimedın bengi ola
 yir yüzinde hep halâyık deng ola
 kiminün 'aqlı gide kimi öle
- 4-40 yinmek içmek añalar ne havâyiş (hâhiş?)
 kimesne bulmaya ol dem âsâyiş
 tağlar aşğa yıkıldı şanalar
 gökleri yire döküldi şanalar
 geçe bunuñ üzerine çok zamân
 ikileyin urula şür nâgehân
 cümle yir ehli gök ehli hep öle
 haq te'âlâ bâki kendüsi qala
 diye qanı mâl u milk benim diyen
 milk kimün imiş gözün aç gör beyân
- 4-45 li-qavlihî te'âlâ li-meni'l-mülkü
 el-yevme li'llâhi'l-vâhidi'l-qahhâr
 bir yile emr eyleye şâh-ı qadım
 Kim adıdür ol yilün rihu'l-'aķim
 igne yurdusunca bir eseyidi
 'âd qavminün kökün keseyidi
 'arş altında qalanı bağluyıdı
 şalıvirdi haq te'âlâ es didi
 pādışâh destür vire ese o yil
 ne şehirler qoyısardur ne huz il
- 4-50 tağları birbirine hem urısar
 yüceleri alçağa şavurısar

²⁵ OFS nüshasında bu kısım silik olduğı için MK nüshasına göre yazılmıştır.

²⁶ Bu beyit, MK nüshasına göre yazılmıştır.

- mağrib u maşriğ kâmusı ola düz
şöyle düz ola giri kalmaya göz
yir yüzün pamuk gibi hep atısar
Bir zamân şöyle ıszluk yatisar
- 5 päre päre ola gökler söküle
ay u yılduzlar denize döküle
kuruya deñizler içinde şular
bunu bilen âdemî nice güler
- 5-55 güneşüñ ardiyiken yüzi döne
Çârğ-ı²⁷ felekden mîl kadar yire ine
hağ te'âlâ yaradaldan dünyâyı
zâhir edelden bu fânî bünyâtı (bünyâdı)
ne kadar kim maḥlûkât gelmişidi
oñ ü soñ ölüp türâb olmuşıdı
titrye yer bunları şöyle ata
birisin kômaya kim yirde yata
girü inince döşene yiñi (yiñe ?) yir
ben dimezem bunu üstâz böyle dir
- 5-60 maḥlûkuñ toprağı ol yire ine
yiñi yiriñ üzerine ol kona
bir haşır gibi bu yiri şoyalar
arş ayağına tayayı koyayalar
işid imdi pâdişâhuñ kudretin
zî-te'âl'llâh bilesin hikmetin
maḥlûkâtıñ kâmusı olmuşiken
küllüsi geçüp fenâ olmuşiken
evvel irâfil'i dirgüre hudâ
girü aña rûhını kıla 'ağâ
- 6-65 lafz-ı kudret çün aña emr eyleye
ur üçünci şuru diyi söyleye
çün ura isrâfil üçünci şuru
ola yir ehli gök ehli hep diri
çünki isrâfil şurunu nefî ide
ne kim rûḥ varısa cismine gide
muştafâ götüre toprağdan başın
ağlayu ümmet diyü yaşın yaşın
gele cebrâ'il diye yâ muştafâ
bugün ol gündür ki kılasın vefâ

²⁷ OFSN : çâr.

- 6-70 getüre uçmağdan aña hülle²⁸ tãc
 şu'lesine irmeye anuñ sirãc
 ola mĩkã'ıl elinde hulle ton
 sizüñiçün geldi giyüñ bunu çün
 ola isrãfil elinde bir 'alem
 anuñ altındağıya yoğdur elem
 ola 'azrã'ıl elinde bir Burãk
 diye yã aħmed burãkdan yaña bağ
 giyüreler hulleyi uruna tãc
 vir şalevãt muştafãya gövñüñ aç²⁹
- 6-75 aħmedi ol burãga bindüreler
 burãğı 'arşdan yaña döndüreler
 muştafa 'arş gölgesine çün gele
 işid imdi maħlũkuñ ħãli n'ola
 işid imdi maħşer ehli ħãlini
 kimse anda yürümezdi şalını
 kamusı maħşer yirirne dirile
 çün ħalãyık ölmüş iken dirile
- 7 emr ola hem cehennem ağızın açã
 maħşer ehli üstüne korlar şaçã
- 7-80 Ol odun her birisi tağlar gibi³⁰
 işüdüben ölmedük ağılar gibi
 güneş ıssısı cehennem heybeti
 kaplaya ħalkı bularuñ ħayreti
 hep ħalãyık kamusı 'üryãn ola
 ağılamağdan gözleri giryãn ola
 kaplaya ħalãyıkı korqu deri
 kimse ne 'avreti bile ne eri
 yarın kişi kendözini bilmeye
 işi ağılamağdan ola ħiç gülmeye
- 7-85 ata oğuldan ana kızdãn kaçã
 ħiğurucek tamu çün odlar şaçã
 kavlehü te'ãlã "yevme yefifirrü'l-mer'ü min aħĩhi³¹
 ve ummihĩ ve ebihĩ³² ve şãhibetihĩ ve benihĩ³³ li-küllĩ emmrĩ³⁴

²⁸ OFSN : dürtü.

²⁹ Bu mısra MK nüshasına göre yazılmıştır. OFSN : ol külãh tãcı degildür dibãc.

³⁰ Bu mısra MK nüshasına göre yazılmıştır. OFS nüshasında: degme kovuğları (korları ?) ola tağlar gibi.

³¹ 34. ayet, abese suresi.

- tañrı kâzî ola mîzân qurula
varmağıl mîzân qatına qurula
- quralar³⁵ cehennem ağızına şırâq
niçelere deger eylükden berât
- ola kıldan inçe kılıçdan iti
qarañu dünden qarañusı qatı
- 7-90 biñ ola yoquşı biñ yıllık iniş
ola biñ yıllık düzi şöyle dimiş
- terâzünüñ kefesi dünyâ qadar
varıcaq utanmayasın³⁶ kıl³⁷ hazer
- 8 niçelerün ağır gele yazuğı
bunda ma'şiyet idindi azığı
- niçelerün hayrı ağır geliser
pâdişâhdan hür-ı cennet alısar
- niçelerün bitisi ola³⁸ qara
süre ferîşteler anları nâra
- 95 niçelerün bitisi virile aq
cennet içine girüp bine burâq
- niçelerün açılısar şoymacı
ne şeyha hürmet ideler ne hâcî
- şormayalar anda aşliyle neseb
ne ki işledünise ola hisâb
- kimisi bunda ziyân itmişidi
ma'şiyet ağısını tatmışidi
- niçeler uğurluq eylemişidi
şamu yolun bunda söylemişidi
- 8-100 niçeler kılmışlaridi bunda qan
öldürüp oçürmüşleridi bunda cân
- niçeler uğurlayın içmişidi
tevbesez âhirete göçmişidi
- keşf olısar qamusınıñ hâleri
mühr ola hiç söylemeye dilleri

³² 35. ayet, abese suresi.

³³ 36. ayet, abese suresi.

³⁴ 37. ayet, abese suresi, devamı yazılmamış.

³⁵ OFSN : gerile.

³⁶ OFSN : olmayasın.

³⁷ OFS nüshasında burada "sen" kelimesi mevcuttur.

³⁸ OFSN : virile.

- cümle a'zaları tanıklık vire³⁹
niçe yüz suyu dökülür yire
- ve tükellimunā eydihim ve teşhedü
ercülühüm bi-mā kânü yeksibün⁴⁰
- 9-105 niçeler sırâtı yıl gibi geç
niçeler degmeye kuş gibi uça
- yügrük at gibi geçiser niçeler
şöyle sür'atile andan geçeler
- yıldırım gibi geçiser niçeler
tañrı 'aşıklarındur meger bular
- niçeler segirdi segirdi geç
vara cennetde bular tahür içe
- niçeler geçemeyüp düşeler
od içinde zârı (zârî) kılup bişeler
- 9-110 her günü biñ yıl ola ber-tamām⁴¹
kuruya diller tamaqlar ey hümām
- aça ağzını cehennem söyleye
baña gıdamı (gızâmı) ilâhî vir diye
- haq te'âlâ'nuñ ferişterleri var
şöyle 'azîm yaradılmışdur bular
- yidi deñizün şuyını başına
dökselerdi inmeyydi kaşına
- süreler bölük bölük kâfirleri
tamu içine⁴² dökeler anları
- 9-115 tamuyı vaşf ideyin diñle saña
ger kulaq açarısañ benden yaña
- yidi katdur birbirinden aşığa⁴³
hurmet eylemez iriye uşığa

³⁹ Bu mısra MK nüshasına göre yazılmıştır.

⁴⁰ 65. ayet, Yâsin suresi.

⁴¹ Bu mısra MK nüshasına göre yazılmıştır. OFSN : elli biñ yılda ola ol gün tamām.

⁴² OFSN : içinde.

⁴³ Burada Cehennem tabakaları, bazı muteber kaynaklarda bildirildiği gibi değil, farklı şekilde yazılmıştır. Genel olarak Cehennem'in tabakaları şöyle bildirilmiştir: Cehennem yedi tabakadır. Birinci tabaka, en hafifidir. Adı **Cehennem**'dir. Burada, Müslümanlardan bir kısmı yanıp, günâhlarından temizleneceklerdir. İkinci tabakası daha şiddetlidir. Adı **Sa'ir**'dir. Burada, Tevrât'ı değiştirenler yanacak. Üçüncü tabakası daha şiddetli olup, adı **Sakar**'dir. Burada İncili değiştirenler yanacaktır. Dördüncü tabakanın adı da **Cahim**'dir. Burada, güneşe, yıldızlara tapanlar, **Hutame** denilen beşincisinde, ateşe, ineğe tapanlar, müşrik olan Budistler, Brehmenler yanacak. Altıncı tabakası, **Lazy**'dir. Burada hiç dini olmayanlar, müşrikler yanacak. Cehennem yedinci tabakası, en dibi, en şiddetli tabakası olup, adı **Hâviye**'dir. Burada münâfıklar, mürtedler yanacak. Bu yedi tabakanın isimlerinin sırası, *Tefsir-i Mazheri*'de ve *Gâliyye*'de başka türlü yazılmıştır.

- eñ aşâğasında sa'îr şamusı
anda gider kâfirler şamusı
- 10 hem ikinci şamu adıdur saşar
tañrı münâfıklar anda yaşar
bu üçüncü şamû adıdur şübür⁴⁴
anda müşrikler gire ehl-i şubür
- 10-120 eydelüm dördüncü veylün⁴⁵ şamusın
girmeyesin beklegil dîn nâmusın (nâmûsın)
anda zâlim pâdişâhlar giriser
od içinde dürlü 'azâb görüser
çün bşinci şamu adı hâviye
toptoludur içi oddan zâviye
okuduğın tutmaz 'âlimler gire
'ilmiyile 'amel itmedi zîre (zîrâ)
şamunuñ altıcısıdur huşame
şefkat itmez anuñ odı âdeme
- 10-125 anuñ içinde yanısar zâniler (zâniler)
cürm-i bâkî oldı sa'y-i fâniler (fâniler)
şamunuñ yedincisi gayyâyemiş
otdan içi toptlu hayyâyemiş
şol atasın anası âzarlayan (âzârlayan)
şur'an'ı terk idüben ır ırlayan
dağı artuğ aluben evsük şatan
anlar olısardur ot içinde yanan
ğybet idüp niçenüñ etin çeken
şol⁴⁶ yalan tohmını dünyâda eken
- 10-130 güci yeddüğüne nâ-şak zulm iden
şakş'ı koyup şamı yolunca giden
- 11 küll-i bunları süriserler oda
şaşm idiser yarın anlara şudâ
meger anlar girmeye tevbe kıla
tevbe anlaruñ yarın elin ala

⁴⁴ Bu isimde bir tabakadan bahseden hiçbir esere rastlayamadık. Bazı kitaplarda şübür kelimesinin "helâk" manasına geldiği ifade edilmektedir.

⁴⁵ Veyl, Cehennem'de bir vadi olduğu bildirilmiştir. Şöyle bir hadis-i şerif rivayet edilmektedir: "Çok Müslüman evlâdı, babaları yüzünden Veyl ismindeki Cehenneme gideceklerdir. Çünkü, bunların babaları, yalnız para kazanmak ve keyif sürmek hırsına düşüp ve yalnız dünyâ işleri arkasında koşup, evlatlarına Müslümanlığı ve Kur'an-ı kerîmi öğretmediler. Ben böyle babalardan uzağım. Onlar da, benden uzaktır. Çocuklarına dinlerini öğretmeyenler, Cehenneme gideceklerdir".

⁴⁶ OFSN : şöyle.

- söyleyelim şifâtından şamunun
 korkup ötündüğü⁴⁷ oldur şamunun
 var anuñ içinde otdan tağları
 eridiserdur yürekden yağları
 11-135. var anuñ içinde otdan dereler
 'aşılara (âşılara) anda 'azâb vireler
 degme zebâniler (zebâniler) otdan gey ulu
 vaşf idersem kıyâsa gelmez tolu
 ola hüd⁴⁸ tağı gibi degme diş
 kalanın aña kıyâs⁴⁹ it yâ kişi
 deve boynı gibi her otdan yılan
 kuş gibi şamu içinde hem⁵⁰ yilen
 degme 'akreb her biri katır gibi
 ne gönül gözede ne hâtır gibi
 11-140 ol zebâniler şuta kâfirleri
 hem yüzi üzere süriye anları⁵¹
 boynuna otdan selâsil⁵² tağalar
 süriyüp bağrını oda yağalar
 şoka 'akreblar yılanlar anları
 şöyle şokalar aciya cânları
 dilini kâfirlerün çeyneyeler
 tañrı'ya kılmaduñ ikrâr diyeler
 12 od içinde bunça yıllar yanalar
 ne yiyeler ne hoş içüp şanalar
 12-145 bir yanı yana ve bir yanı bite
 ol biten yanından od girü şuta
 döne gelüp mâlik'e söyleyeler
 biz acıkdık yiyecek vir diyeler
 ol mâlik bunlara zaqqüm yidüre
 yudamayup boğazlarına dura⁵³
 şuşaduk diyü bu kez yalvaralar
 bunlara şammim (şamim) şarâbın vireler
 ol şamim şarâbını bunlar içe
 içe bağı külli aşğa geçe

⁴⁷ OFSN : üşendügi.

⁴⁸ Uhud dağı kastedilmiş olsa gerek.

⁴⁹ OFSN : kıyâs.

⁵⁰ Burada kelime, "her" gibi yazılmış ise de, mana göz önüne alınarak "hem" okunmuştur.

⁵¹ OFS nüshasında bu mısra şöyledir: yüz üstüne süriyeye anları.

⁵² OFS nüshasında : selâsiller.

⁵³ Bu beyit, MK nüshasına göre yazılmıştır.

- 12-150 od içinde kıla ebedî bular
zîrâ kim allâhı inkâr itdiler⁵⁴
yine geldük biz kıyâmet hâline
gey kulağ vur râvîlerün kıline
maḥşer ehlinün kamu mü'minleri
kim size vaşf itdügüdük anları
dirilüp âdem ataya geleler
yâ ata meded diyü yalvaralar
bizi allâh'dan dile kırtılalum
ıssıdan yanduk ferâgat bulalum
- 12-155 tamu heybeti kıyâmet⁵⁵ ıssısı
zâ'f olduk dile ḥâzret'den bizi
âdem ata eyde men suç işledüm
emrini terk idüben buğday yidüm
- 13 suçluyam ben dileyimezem sizi
kesünüz benden yeñeldiñ [siz sözi]⁵⁶ ?
meger oğlum nûḥa varasız diye
ḥağ te'âlâ'dan sizi ol dileye
ağlaş ağlaş nûḥa geleler
nûḥ önünde çok tezarru' kıllalar
- 13-160 eydeler bugün bizi yâ nûḥ dile
işbu dertden cânımız feraḥ bula
nûḥ eyde ben günâh itdüm 'azîm
ben sizi dileyimezem nideyim
ümmetümün ben helâkin diledüm
anlarun helâkine diğ biledüm
ḥağ te'âlâ virdi anlara tufân (tufân)
küllüsi ğarğ oldı kırtarmadı cân
işbu sözim baña olmışdur ḥicâb
meger ibrâhîm kıla size taleb
- 13-165 gelüp ibrâhîm ḥafîl'i bulalar
ağlaşalar hep bu degül güleler
kamusı meded diyü ağlaşalar
zârîlîk (zârîlîk) kılup yürek tağlaşalar
dilegil bizi çalab'dan yâ ḥafîl
bizi maḥşer ıssısı kıldı zefîl

⁵⁴ Bu mısra MK nüshasına göre yazılmıştır.

⁵⁵ OFSN : cehennem.

⁵⁶ MKN : bu sözi.

- çünkü ibrahîm'e bunlar yalvara
işid ibrahîm ne diye bulara
dünyede söylemişem ben üç yalan
bunda oldur uş baña hiçâb olan
- 14-170 şimdi⁵⁷ baña kendü nefsum kayisi
ismâ'îlî (ismâ'îl) aîmazam degül sizi
mûşâ peygambere varasız meger
dilerise sizi haqdan ol diler
ağlaş bu kez mûsâ'ya geleler
mûsâ'yı maşşer yerinde⁵⁸ bulalar
diyeler bize meded kıl yâ mûsâ
bekleyensin dîn yolunu yâ mûsâ
mûsâ eyide dileyimezem sizi
baña nefsum kayısı koñ bu sözi
- 14-175 işledüm dünyâda bir gey ulu kan
kıbîyi öldürmişidim ol zamân
dileyimezem çalab'dan ben sizi
kendü nefsim⁵⁹ kayısı koñ bu sözi
meger 'isâ'ya varasız kamuñuz
küllünüz bile hâş u 'amuñuz
'ağlayu bunlar 'isâ'ya geleler
yâ 'isâ meded diyü yalvaralar
bizi allâh'dan dileyivir bugün
maşşer ıssısı bize urdı düğün
- 14-180 iki evden birine şalışun bizi
yâ nebî şefî' dutunuruz sizi
'isâ dinleye bularuñ sözüni
kaldurup bakmaya hergiz yüzüni
diye baña kendü nefsum kayısı
terk idün beni sözüñ uş [eyüsi] (eyidesi işidesi ?)
- 15 baña bühtân itdi kâfirler kamu
tañrısın dimediler mi ey 'amü
baña ol dem olıpdurur hem hiçâb
nice virem haq te'âlâ'ya cevâb⁶⁰

57 OFSN : uş

58 OFSN : güninde

59 OFSN : suçum

60 Bu mısra MK nüshasına göre yazılmıştır.

- 16-200 ol ebübekir 'ömer 'osmân 'afî
 ol 'alem dibinde hep cümle velî
 ol 'alem adı livâ-yı hamd ola
 anda mü'minler kamu hâzır gele
 giye hulle hem urına tâcını
 Toylaya 'âlemlerün muhtâcını
 ne ki tamuda mu'azzeb varısa
 od içinde cânları düşvârisa
 muştafâ'izzetine âzâd ola
 tamuda kâfirleri ebed kıla
- 16-205 bay u yoğsul ulu kiçi hâş u 'âm
 şöyle cennete gide hem ol imâm
 geçeler bunlar sırâtı şevk ile
 gireler uçmak içine cevâk ile
 hür u hulle tâhir u tâc u Burâk
 ola mü'min kullara cennet turak
 ebedî cennet içinde kalasız
 rahmeti göline dostuñ talasız
- 17 derdiñe dermân ola çün muştafâ
 vir şalevât karışasın ol şafa
- 17-210 bu yahyâoğlunun ilâhî suçı bol
 tutmadı senden yañaya görklü yol
 kalmışuz günâh içinde mübtelâ
 meger elümüz girü fazluñ ala
 bilürüz senden yañaya güçdurur
 illâ âzıklarumuz hep suçdurur
 girü sen yâ rabbenâ luğf eylegil
 ol kamu suçlarımız bağışlağil
 muştafâ yüzi şuyına ey kerîm
 yarlığa ehl-i imânı yâ rağîm

SÖZLÜK

'**âd kavmi** : hüd aleyhisselâmın kavmi bu kavim nüh aleyhisselâmın torunlarından âd'ın evlâdından çoğaldıkları için bu adı almışlardır. Bu kabile, Yemen'de hadramüd bölgesinde, umman ile aden arasında ahkâf denilen yeri yurt edindi. Yemen ile Şâm arasında yerleştikleri de rivâyet edilmiştir.

'**add** (a.): sayı, sayma, tutma, sanma.

'**alem** (a.): bayrak, işaret

'**alî** : resulullah'ın amcası ebu talib'in oğlu olup aynı zamanda damadıdır. hicretten yirmi üç yıl önce doğdu. on yaşında iman etti. hicri 35 senesinde halife oldu. hicri 40, miladi 660 yılında şehit edildi.

'**âlim** (a.) ilim sahibi, bilgili

'**amel** (a.): iş, fiil, amel, tatbik etme, bir ilahi emri yerine getirme

'**amû** (a.): amca

'**arasât** (a.): öldükten sonra insanların diriltilip toplanacakları meydan

'**arş** (a.): allahü teâlânın yarattığı en büyük varlık. yedi kat göklerin ve kürsünün üstünde olup, halk (madde) âleminin sonu, emr (maddesizlik) âleminin başlangıcı.

'**âşî** (a.): ilahi emirleri yerine getirmeyen, günahkar, itaatsiz

'**atâ** (a.): verme, ihsan

'**avret** (a.): kadın, insan bedeninin görünmesi haram olup namazda örtülmesi şart olan yerleri

'**ayân** (a.): aslı 'iyân şeklindedir; görünen, belli

'**azâzil** (a.): şeytan

'**ażim** (a.): büyük

'**azrâ'il** (a.): mukarreb meleklerden ruhları kabzetmekle vazifeli melek

a'zâ (a.) uzuvlar

âdem : kur'an-ı kerimde ismi geçen peygamberlerden. Yeryüzünde yaratılan ilk insan ve ilk peygamber, bütün insanların babası.

âdemî (a.): insan, adam, insana mensup ve müteallik

aḥmed : peygamberimiz hazret-i muhammed'in diğer bir ismi.

aḡu : zehir

âḫîr (a.) (**âḫîr oldur**): allahü tealanın varlığının sonu yoktur, hep var olacaktır, bakidir.

âḫîret : (a.) ahiret, ukba

añ- : hatırlamak, anmak.

artuḡ : fazla

âsân (f.): kolay

âsâyiş (f.) rahat, huzur, emniyet

aşl (a.) kök dip, temel, esas, baş, asıl, hakikat

ata : baba

âvâz (f.): ses

âzâd (f.): serbest, özgür, salıverilmiş

âzık : yiyecek, gıda, azık

bâḫî (a.): daimi, kalıcı, allahü teâlânın esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden). devamlı, ebedî, sonsuz, varlığının sonu olmayan.

bedr-i şafâ (a.): temiz ve duru dolunay. burada peygamber efendimiz kastedilmektedir

belâ (a.): afet, sıkıntı, tasa, kaygı, musibet, mücazat, imtihan.

bî-'aded (f.a.): sayısız, çok fazla

bengî (f.): beng tiryakisi, esrarkeş

berât (a.): nişân, rütbe, imtiyaz ve taltif için verilen resmi ferman

ber-tamâm (f.a.): eksiksiz, ne eksik ne fazla

beyân (a.): izah, açıklama, açık söyleme, anlatma, öğretme

bî-ḫayâ (f.a.): hayasız, utanmaz, edepsiz

bil : bel

bîle : ile

binâ (a.): yapı, ev, yapma, kurma.

biş- : pişmek.

biti : yazı, amel defteri

bular : bunlar

burâḡ (a.): cennet'e mahsus bir binek vâsıtası, (kelimenin kökü; (berḡ)dir. burak'ın hadis-i şerife göre ta'rifî: "merkepten

büyük, katırdan küçük hacimde bir dâbbe ki; ayağını gözünün münthesasına basar." bu ise bir berk ve elektrik sür'atini anlatır

bühtân (a.): iftira, birine yalandan bir şey isnat etmek

bünyât [bünyâd] (f.): temel, esas, yapı.

cebrâ'il : dört büyük melekten biri. peygamberlere vahy getirmek, onlara allahü teâlânın emir ve yasaklarını bildirmekle vazifeli melek. buna cibrîl, rûh-ul-emin, rûh-ul-kuds, nâmûs-ı ekber de denir.

cehd (a.): olanca gücü ve kuvveti sarf etmek, çalışma, azim, gayret

cehennem (a.): kâfirlerin devamlı, günahkâr müslümanların ise, günahları kadar âhirette azab görecekleri yer. cehennemin birinci tabakasının adı da cehennemdir.

cennet (a.): bahçe. âhirette müslümanların nimet ve mutluluk içerisinde sonsuz olarak yaşayacakları yer.

cevk (muarrab) : topluca, deste, cemaat

cism (a.) : varlığı bilinen, hayyiz olan, mekânı, ciheti, uzunluğu, genişliği ve derinliği olan şey.

cümle (a.): hep, bütün, tam

cürm (a.): kabahat, kusur, hatâ, isyan, günah, kanun hilâfına hareket.

çalab : ilâh, mabud, cenâb-ı hak, rab.

çün (f.): gibi, zira, çünkü, madem ki, nasıl, nice.

degme : her, herhangi

delim : çok fazla

deng : şaşkın, hayran

der : ter

dermân (f.) : ilaç

destür (f.) : emir, izin

devâ (a.) : ilaç, çare

dîn (a.): allah'a ibadet ve manevi itikatlar hususunda tutulan yol

dirgür- : diriltmek

dir- : dermek, derlemek

döriden : var eden

dügün : düğüm

dün : gece

dünyâ (a.): yer küresi, ahirete nispetle şimdi, ölümden önce olan her şey, kalbi allahü teâlâdan gâfil eden, o'nu unutturan her şey. Allahü teâlânın haram (yasak) ettikleri ile peygamber efendimizin mekrûh dediği şeyler.

düşvâr (f.): zor, güç

düze- : hazırlamak

ebed (a.): sonsuz, sonu olmayan gelecek zaman

ebübekir : hazret-i ebubekir, hulefâ-yı raşidinin birincisi. adı abduullah bin abu kuhâfe'dir. ilk iman eden hür sahabidir. aşere-i muşerennin birincisidir. hicri 13, miladi 634 yılında vefat etti.

elem (a.): ağrı, acı, keder, dert, gam, kaygı

er : erkek

eşâb (a.): arkadaşlar, sâhib kelimesinin çoğuludur. peygamber efendimizi görüp imân eden ve mü'min olarak vefat eden mübârek kimseler.

evsük : eksik

evvel (a.): allahü teâlânın esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden). herşeyin başlangıcı olan, varlığından önce yokluk geçmeyen, hiçbir şey yok iken, vâr olan.

eyd- (eyid-) : söylemek.

fânî (a.): yok olucu, geçici, devamlı olmayan

faşih (a.): fesâhatla, doğru ve hatasız olarak söyleyen, açık ve güzel konuşan

fâsık (a.): günahkar, fık ve fücür sahibi

fâzil (a.): ihsân, üstünlük, fazilet, zati meziyet, marifet, kemal, ahlak ve akide doğruluğuyla beraber bilgi, ilim

fenâ (a.): yokluk, yok olma

ferah (a.): sevinç, gönül genişliği

ferâgat (a.): vazgeçme, istirahat etme

ferişte (f.) melek

garç (a.): batmak, suda boğulmak

gaygu : keder, kaygı, gam

gâyâ (a.): cehennemin beşinci tabakasındaki çok korkunç bir kuyunun adı.

ğıybet (a.): bir kimsenin, yüzüne karşı söylendiği zaman hoşlanmayacağı, kalbinin kırılacağı bir sözünü, hâlini veya hareketini, arkasından, bulunmadığı yerde söylemek, hareketiyle göstermek veya imâ etmek, dedi-kodu.

ğığur-: bağırarak, seslenmek

giryân (f.): ağlayan

görk : güzellik

götür- : kaldırmak.

gövn (gövnü) : gönül

guşsa (f.): gam, keder, üzüntü

gümrah (f.): yoldan sapmış, yolunu kaybetmiş, sapık fikirlere sahip.

habîb (a.): sevgili, peygamberimiz hazret-i mhammed'e atfen söylenmektedir.

hâcet (a.): ihtiyaç, lüzum

hâcî (a.): hacc farızasını yerine getirmiş olan müslüman

hâk (hâk) (a.): allahü teâlânın esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden). vâcibü'l-vücûd yâni varlığı lâzım olan, hiç yok olmayan, dâimâ var olan ve kendisinden başkası yaratmaya lâyık olmayan, islamiyet, doğru, gerçek, alacak, pay, hisse.

hâl (a.): durum, vaziyet, dert, sıkıntı, kuvvet, mecal

halâyık [halâ'ik] (a.): yaratılmış canlılar

hafîl (a.): dost, halîlullah, allahü teâlânın dostu mânâsına ibrahîm aleyhisselâmın lakabı.

halk (a.): mahluk, yaratılmış, insan topluluğu, yaratmak, yoktan var etmek

hamîm (a.): sıcak ve kaynar su. 12 ayete geçen "hamîm" cehennemdeki azap türlerinden biri olmak üzere, bunun, cehennemliklere içirileceği ve başlarından aşağı döküleceği beyan edilir.

haşm (f.): kızmak, kızgınlık.

hâş u 'âm (a.): [hâş ve 'âm, ve "u" şeklindeki bağlacı farsça kaidelerine uygun olarak yazılmış] herkes, bütün herkes

hâtır (a.): riayet, hürmet, zihin, fikir, gönül, kalb, hal, tedbir, vesvese, gadaplandırma, hiddetlendirmek.

hâviye (a.): cehennem'in 7. tabakası

hayâ (a.): utanma, âr, nâmus, çirkin şeylerden sıkılma veya edebe uymayan bir şeyin meydana gelmesinden dolayı kalbde meydana gelen rahatsızlık

hayr (a.): iyilik, dinin ve aklın beğendiği, güzel ve faydalı gördüğü şey.

hayret (a.): taaccüb, şaşkınlık, şuuru yerinde olmama hâli

hayyâ (a.): canlı, diri olarak

hazer (a.): çekinme, zarar verebilecek şeyden kaçınma, korunma

hâzır (a.): göz önünde olan, amade ve müheyya olan, gaib olmayan

helâk (a.): ölme, telef olma, mahv olma, azab, korku, havf, büyük yorgunluk

hergiz (f.): sakın, asla

heybet (a.): korku ve hürmet uyandıracak hal, sakınıp korkulacak hal, azamet

hicâb (a.): perde, örtü, utanma, allah ile kul arasındaki perde, setretmek, gizlemek.

hikmet (a.): insanın, mevcudatın hakikatlerini bilip hayırlı işleri yapmak sıfatı, hakîmlik, eşyanın ahvâlinden, hârici ve bâtini keyfiyetlerinden bahseden ilim, (buna ilm-i hikmet deniyor), herkesin bilmediği gizli sebep, kâinattaki ve yaradılıştaki ilâhî gaye.

hisâb (a.): öldükten sonra, dünyâda yaptıkları işlerden dolayı insanların sorguya çekilmesi.

hudâ (f.): rabb, sâhib, cenab-ı hak

hür (a.): allahü teâlânın imân edenlere mükâfat olarak yarattığı, nasıl oldukları bilinmeyen cennet kıza

hurmet (a.): hürmet, riâyet, haysiyet.

huşame (a.): cehennem'in beşinci tabakası

huz [hod] (f.): kendi, kendi kendine

hülle (a.): cennet elbisesi

ır : şarkı, türkü

ıssı : sıcak

ıssızlık : tenha ve ıssızlık

ibrâhîm: ibrahîm aleyhisselâm, kur'ân-ı kerimde ismi bildirilen peygamberlerdendir.

ülül'-azm denilen şeriat sâhibi, yeni din getiren peygamberlerden altı tânesi ve en büyüklerinden olan peygamberlerin üçüncüsüdür. dicle ile firat nehirleri arasındaki bölgede doğdu. babası mü'min olan târûh'tur. âzer, amcası ve üvey babasıdır. putlara ve yıldızlara tapan keldânî kavmine peygamber olarak gönderildi. kendisine on suhuf kitab verildi. bu kavmin o devirdeki hükümdârı olan ve ilâhlık iddiâ eden nemrûd'u da imâna dâvet etti.

igne yurdu : igne deliği

ikileyin : ikinci kez

ikrâr (a.): açıktan söylemek, kabul ve tasdik etmek, hakkı itiraf etmek, karar vermek

illâ (a.): istisnâ (edatıdır) maadâ, olmadığı suretle, alel-husus, mutlaka, illâ, meğher, aksi hâlde, ne olursa olsun, bâhusus, ancak (gibi mânalara gelir).

imâm (a.): câmi, mescid veya başka yerlerde cemâate namaz kıldırın kimse. hadîs, fıkıh, kelâm ve tefsir ilminde ve tasavvuf gibi islâmî ilimlerden birinde en yüksek mertebeye ulaşan âlim. müslümanların devlet reîsi.

imân (22): inanmak. "allahü teâlâdan başka mâbud, ilâh olmadığına, muhammed aleyhisselâmın o'nun kulu ve resûlü olduğuna" ve o'nun allahü teâlâdan getirdiklerine kalb ile inanıp dil ile söylemek.

inkâr (a.): kabul ve tasdik etmeme, bilmeme, tanımama.

ir- : erişmek, yetişmek

isâ : isrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden. yeni bir din getiren peygamber olup, kendisine dört büyük kitaptan biri olan incil verildi. annesinin adı meryem'dir. allahü teâlâ onu babasız yarattı.

ismâ'îl : yemen'den gelip mekke ve civârına yerleşen cürhüm kabilesine gönderilen peygamber. kur'ân-ı kerîmde ismi geçen peygamberlerden. peygamber efendimizin dedelerindedir. cürhüm kabilesine peygamber olarak gönderildi. ibrahîm aleyhisselâmın oğludur. annesi hacir hâtun'dur.

isrâfil : dört büyük melekten biri. kıyâmet kopacağı vakit sûr denilen boruya üfürmekle vazifeli olan melek.

iti : keskin

'izzet (a.) kıymet, şeref, hürmet, ikram, kudret, kuvvet

ķāf (a.): hayali bir kuş olan anka kuşunun ikamet ettiği masallarda anlatılan dağ. dünya çevresini kuşattığı anlatılır. metinde "ķāfdan ķāfa" olarak geçen ifadeyle "baştan sona" şeklindeki mana kastedilmektedir.

ķāfir (a.): islâmiyette inanılması lâzım olan şeylerin hepsine veya birine inanmayan, dinin emirlerini beğenmeyen, hafife alan, alay eden.

ķahr (a.): mahvetme, helâk etme, zorlama, kızma, gadap etme.

ķāl (a.): söz

ķamu: hepsi, tamamı

ķanda : nerede

ķarañu : karanlık

ķatı : şiddetli, fazla, yoğun, çok

ķayı : sıkıntı

ķāzî (a.): kadı

ķendözi : kendi, kendisi

ķerîm (a.): allahü teâlânın esmâ-i hüsnâsından kudreti var iken affeden, vâd ettiğini yapan, vermesi ve ihsânı bol olan, ümid edilenin üstünde olan, ne kadar verdiği ve kime verdiğini hesâp etmeyen, kendisine sığınanı koruyan ve isteyeni zenginleştiren. muhterem, cömert, büyük zât. herkese faydalı işleri yapmak

ķeşf (a.): açmak, gizli bir şeyi bulmak, ortaya çıkarmak. bir şeyin üzerindeki kapalılığı kaldırmak. evliyânın, his ve akulla anlaşılmayan şeyleri, kalbine gelen ilhâm yoluyla bilmesi.

ķıbfî (a.): mısır'a ilk yerleşen insanlar. Mısır'ın yerli halkına verilen ad. kıbt kavmine mensup.

ķıyâmet (a.): allahü teâlânın emri ile isrâfil aleyhisselâmın sûru üfürmesi, ile bütün canlıların ölüp, her şeyin yok olması, kâinâttaki nizâmın, düzenin bozulması, kıyâmetin kopması.

kıyâmet-i şugrâ (a.): küçük kıyâmet, herkesin kendi ölümü.

kıyâs (a.): bir şeyi diğer bir şeyle ölçme, bir şeyi başka şeye benzetme.

kiçi : küçük

kor : ateş

klubür (a.): kabirler

küdrret (a.): güç, güçlü olma. Allah'ın sıfat-ı sübütîyesinden biri. Allah'ın teâlânın her şeye gücünün yetmesi.

kurula : kuru kuru, eli boş

küill (a.): hep, tüm, bütün, çok.

lâl (f.): dilsiz

livâ-yı hamd (a.): hamd (şükür) sancağı. kıyâmet gününde, canlılar dirilip, arasat meydanında toplanınca, Allah'ın teâlâ tarafından peygamber efendimize ihsân edilecek olan ve altında bütün inananların toplanacağı sancak-ı şerif.

lutf (a.): ihsân, iyilik.

mahlûkât (a.): yaratılanlar

maşşer (a.): haşr olunacak, toplanılacak yer. kıyâmet gününde bütün canlıların yeniden dirildikten sonra hesap için toplanacakları yer. arasat meydanı

mâl (a.): insanın arzuladığı, ihtiyaç olunca, kullanmak için saklanabilen madde, cisim

mâlik (a.): cehennem meleklerinin en büyüğü, âmiri, bekçisi.

ma'siyet (a.): itâatsizlik, isyân, günâh olan işler, haramlar. Allah'ın teâlânın yasak ettiği şeyler, günahlar.

meded (a.): inayet, yardım, imdad, eman.

melek (a.): nürdan yaratılmış gözle görülmeyen mâsum (kötülüklerden korunmuş) varlıklar.

melekü'l-mevt (a.): ölüm meleği, azrâil aleyhisselâm.

mikâ'il (a.): dört büyük melekten biri. ucuzluk, pahalılık, kıtlık, bolluk yapmak, ferah ve huzûr getirmek ve her maddeyi hareket ettirmekle görevli melek.

milik (a.): mal cinsinden olan yer. birisinin tasarrufu altında bulunan yer. mülk

mirâc (a.): merdiven, peygamber efendimizin elli iki yaşında uyanık iken, beden ile, hicretten altı ay önce recep ayının yirmi yedinci gecesi, Mekke'de Mescid-i Harâm'dan Kudüs'e ve oradan göklere ve bilinmeyen yerlere götürülüp, getirilmesi.

mizân (a.): terâzi, ölçü aleti. kıyâmet günü insanların günâh ve sevâbını tartan ve nasıl olduğu bilinmeyen terâzi.

mu'azzeb (a.): eziyet çeken, azap içinde bulunan, sıkıntıda kalan.

muhammed (a.): pek çok, tekrar tekrar övülmüş. son peygamber Muhammed aleyhisselâmın ismi.

muhtâc (a.): ihtiyaç sahibi.

müsâ : israiloğullarına gönderilen peygamberlerden. ülü'âzım adı verilen altı büyük peygamberden biridir. Yâkûb aleyhisselâmın soyundan, imrân adında bir zâtin oğlu, Hârûn aleyhisselâmın kardeşidir.

muştafâ (a.): seçilmiş. peygamberimizin isimlerinden biri.

mübtelâ (a.): dertli, hasta, başı sıkıntılı, rahatsız, belâh, düşkün, tutkun, tutulmuş.

mü'min (a.): 1- Allah'ın teâlânın esmâ-ül-hüsna'sından, her türlü emân ve emniyet veren. 2- İmân eden, resûl-i ekremin bildirdiklerinin hepsini kalbi ile kabul edip, dili ile söyleyen.

münâfik (a.): inanmadığı hâlde, müslümanları aldatmak için, inanmış görünen kimse.

nâ-hak (f.a.): haksız

nâgehân (f.): birden bire, aniden

nâr (a.): ateş, cehennem

nebî (a.): yeni bir din getirmeyen, daha önce gönderilmiş olan bir resûlün dinine davet eden, peygamber. resûllere (yeni bir dinle gönderilen peygamberlere) tâbi olan peygamberler.

nefî (a.): üfleme, üfürme. israilî aleyhisselâmın, kıyâmetin kopup insanların öleceği ve tekrar diriltilecekleri zaman, nasıl olduğu bizce bilinmeyen sûra üflemesi

nefs (a.): can, insanın kendisi, kişi, beden, hakikat, cevher, asıl, öz. insanda ve cinde şer, kötülük kuvveti. şeriate yâni dine uymayan isteklerin kaynağı. buna nefsi emmâre de denir.

neseb (a.): soy, şecere, çocuğu ana ve babaya bağlayan kan bağı.

nev-cüvân (f.): taze genç adam, delikanlı

nice : nasıl

nidâ (a.): seslenmek, çağırılmak

nüh (ş.i.): peygamberlerin büyüklüğü olan ve kendilerine ülü'l-azm denilen altı peygamberin ikincisi

od : ateş

'oşmân : üçüncü halifedir. ilk müslüman olanların üçüncüsüdür. resulullah'ın iki kızı ile evlendiği için "zi'n-nureyn" denir. hicri 35 senesinde şehit edildi.

öçür- : söndürmek

'ömer : resulullah'ın ikinci halifesidir. aşere-i mübeşşeredendir. resulullah'ın kayın pederi, hazret-i ali'nin damadı idi. İslam'ın adaletini bütün dünyaya tanıttı. hicri 23 senesinde şehit edildi.

ön ü soñ : önünde, sonunda

ötün- : şefaata istemek, niyaz etmek, dilemek

pâdşâh : allahü teala kast ediliyor.

pâre pâre (f.) : parça parça

peygamber (f.): allahü tealânın, emirlerini ve yasaklarını kullarına bildirmeleri için insanlar arasından seçtiği ve kendilerine mucizeler verdiği zâtlar

pîr (f.) : yaşlı

rahîm (a.): allahü tealânın esmâ-i hüsnâsından (ism-i şeriflerinden). âhirette yalnız müslümanlara acıyan

râvî (a.): rivayet edici, nakleden; duyduğu veya gördüğü bir sözü, bir işi, bir olayı başkasına haber veren

resûlullâh (a.) : allah'ın resulü.

revâ (f.): lâyük, uygun

rîhu'l-'akîm (a.) : ad kavmi üzerine azap olarak gönderilen uğultulu, soğuk ve şiddetli rüzgar, kur'an-ı kerimde "rîh-i akîm",

"sarsar", "azab-ı elim" ve "atiye" olarak bildirilmektedir.

rûh (a.) : can; bedene hayâtiyet (canlılık) veren kuvvet.

sa'îr (a.) : cehennemnin ikinci tabakası.

şaf (a.) : saf, bir sıra dizilmiş şey, bir şeyi sıra ile uzun uzadıya dizmek

sağar (a.): cehennemnin üçüncü tabakası

şal- : dahil etmek, bırakmak

şalevât (a.) : peygamber efendimizin ismi anıldığında, işitildiğinde veya yazıldığında söylenen ve yazılan "sallallahü aleyhi ve sellem". sözü ve benzerleri için kullanılan "salât" kelimesinin çoğulu.

şâlih (a.): dinin emir ve yasaklarına riayet eden, uygulayan, iyi ve salih amel sahibi kimse.

sa'y (a.) : çalışma, çalışıp çabalama, gayret sarfetme, bir maksadın meydana gelmesi için elden geleni yapma

şelâsil (a.) : zincir gibi olanlar, zincirler

sîn : kabir

şirâf (a.): cennet'e geçilmek üzere, cehennem üzerine kurulmuş, mâhiyeti kesin bilinmeyen köprü.

sirâc (a.) : ışık, kandil, meşale, aydınlatma aleti.

şoymac : beden, çıplak vücut, kirli elbise.

şûr (a.) : kıyâmet kopacağı zaman, dört büyük melekten biri olan isrâfil aleyhisselâmın üfleyeceği, nasıl olduğu bilinmeyen boru.

sü'âl (a.) : soru

şübûr (a.): metinde cehennemnin üçüncü tabakası olarak belirtiliyorsa da hiçbir kaynakta böyle bir bilgiye rastlamadım. kaynaklarda "helâk" gibi ifadeler geçmektedir.

şâh-ı kadîm (f.a.): kadîm olan, yani varlığının evveli, başlangıcı olmayan allahü teala kast edilmektedir.

şâz (f.) doğru şekli "şâd". sevinçli, şen.

şeffî (a.) : şefaata eden, bir suçun, günâhın bağışlanması için vâsita, aracı olan.

şefkat (a.) : acıyarak ve esirgeyerek sevme.
şerh (a.): açıklama, izah etme
şevk (a.): şiddetli arzu, çok meyil ve heves
şeyh (a.): yaşlı, ihtiyar, bir kabilenin ileri geleni.

şol : o, şu

tâc (f.): hükümdarların başlarına giydikleri mücevherli ve kıymetli taşlarla süslü başlık.

tabîb (a.) : tabib, doktor, hekim.

tâhir (a.) : temiz.

tahûr (a.) : hem temiz hem temizleyici, çok temiz, cennette verilecek kalp temizleyen tahûr şarabı.

taleb (a.) : talep, isteme, dileme.

tâlih (a.): salihin zıddı. kötü amel sahibi, bozuk ve kötü işler yapan.

ţamu : cehennem

terâzû (f.) : tartı, terazi, kıyâmet günü insanların günâh ve sevâbını tartan ve nasıl olduğu bilinmeyen terâzi.

terk (a.) : terk etmek, salıvermek, bırakmak.

tevbe (a.) : haram, günâh işledikten sonra, pişman olup, allahü teâlâdan korkmak, bir daha yapmamaya karar vermek

tezarru' (a.) : 1. kendini alçaltarak, aşağı görerek, allahü teâlâyâ yalvarma. 2. tövbe etmek.

tohum (f.) : tohum

ton : cübbe.

toy : düğün

tül-i emel (a.) : uzun emel; zevk ve safâ sürmek için çok yaşama arzusu. ibâdet yapmak için çok yaşamağı istemek tül-i emel olmaz.

türâb (a.) : toprak

uçmak (uçmağ) : cennet.

uğurlayın : gizlice.

uğurluk : hırsızlık

ur- : üflemek, vurmak, koymak

urın- : giyinmek

uş : işte, şimdi, ancak, çünkü.

uşağ : küçük, çocuk.

ümmet (a.) : topluluk, cemâat, bir peygambere inanan tâbi olan insanlar. bir dine bağlı topluluğun tamamı.

ünde- : çağırarak, davet etmek.

ünle- : davet etmek.

üryân (a.) : çıplak

üstâz (a.) : üstad, hoca

varıcağ : varınca

vâriş (a.) : mirasçı

vaşf (a.) : sıfat, bir kimsenin veya şeyin taşıdığı hâl, bir kimsenin veya şeyin durumunu anlatarak tarif etmek.

ve bihi nesta'in (a.) ondan yardım dileriz

vefâ (a.) : ahdinde, sözünde durma, sevgi ve dostlukta sebat ve devam.

velî (a.) : allah'ın rızasını kazanmış sevgili kulu; her şeyi allahü için seven ve her işi o'nun rızası için yapan, her an allahü ile bulunan, gafletten uzak kimse, eren.

veyl (a.) : cehennem'de bir vâdinin adı.

yağa : kenar, kıyı

yarlığa- : bağışlamak, affetmek

yaşın yaşın : gizli gizli, için için.

yazuğ : günâh, cürüm

yazuğlu : günâhkar.

yeñeldiñ : azaltın (?).

yil : yel, rüzgar.

yil- : koşmak, hızlı yürümek, esmek.

yügrük : hızlı giden, çok koşan.

zâ'if (a.) : zayıf, güçsüz, takatsız, gevşek.

zakğüm (a.): cehennem'de bir ağacın ismi, cehennemliklerin yiyeceği. gösterişi güzel, çiçekli ve zehirli meyvesi olan yâsemine benzeyen bir bitki ismi.

zânî (a.) : zina eden.

zârı [zâri] (f.) : ağlayıp sızlama.

zâviye (a.) : köşe, تنها yer

zebânî (a.) : cehennem'de vazife gören melek.

zîre [zîrâ] (f.) : çünkü

ziyân (f.) : zarar, ziyan, kayıp, hasar

zâhir (a.) : görünen, âşikâr olan. açık, belli, meydanda olan.

zefîl (a.) : hor, hakir, alçak, aşağı tutulan.

Kaynakçalar

Bilgin, Azmi, "Eski Anadolu Türkçesinde Karışık Dil Unsurları Taşıyan Eserler ve Dil Özellikleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sy. 93, Aralık 1990, s. 63-76.

Çelebioğlu, Amil, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998.

Çelebioğlu, Amil, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi*, İstanbul 1999.

Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 1986.

Gıyaseddin Muhammed bin Celaledin, *Gıyasu'l-lugat*, Tahran 1362.

Lutfi, Muhammed, *Hulâsâtü'l-Hakâyiğ*, İstanbul 2006, s. 640-651.

Muin, M., *Ferheng-i Fârsî*, Tahran 1371.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiri Sözlüğü*, Ankara 1990.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973 (2. bsk. 1984).

Yahyaoğlu, *Destân-ı Arasât*, OFS nüshası, s. 1-17.

Yahyaoğlu, *Rivâyet-i Maşer-i 'Arasât ve Münacât-ı Muhammed Mustafâ (Sallallahu aleyhi vesellem)*, Milli Kütüphane, Arşiv No: 06 mil yz a 3548/, Dvd No: 192, Ypr. 33b-37b.

دینار و دینار و دینار و دینار فهرت علی یار دین شاه فخر آخیر اولدیر لایم نیک عزیز با که طابونک دی کفتار آلبین دور دندر حور و زکاد آد بی طلاموی بار ندب طابونک ایچون طلاموی کافر لرا ایچون دور یک نلاری جلا با و نه بد کی دور دی کیسه صلونک بی دین بیله دین بیله دین بیله عالمه وقت اولن فعدن دفا کجه کوی بوز لدر اجدن ایجا کجه کوی بوز لدر اجدن ایجا	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بوز جیک بخت کله حور و مه عظیم اوله اولدیر اولدیر اولدیر مخلفاتی بیونکن اولدیر ایچون یار دندر اون سکونک مالکی جنتی یار ندب حور ایچون جنتی بیله ایچون بوز دور دی مصطفی دنیایه نقطه اولدیر فلار جفا کسی وزدی کجه بیله دین اولدی جهان کیشی مصطفی اول کجه وار و شیندی بیله طلامویله ایچون کورد و شینات	ظالموی و صغیر و عظیم داروق فیلوبه اولدیر اولدیر کونلق آخار سنک بخت کجه بیونق حور کدر دکلده بیله ایشور سوزدی بخت کجه چوق جکایت وار بوز و مستر کهر دمر ایچون بوکا ایچون وارنلر مالکی عیله حور عزادیل کلن ایچون فعدن قر بوز ایچون مراز بوز ایچون سینه بیله ایچون بوز درجه جنتی بوز و بیله جهنم ایچون بوز و بیله	جنتی شمس ایچون شمس سینودن مفضل اولدیر بندجی و صف بدین ایچون اللهم صان کونم صیله بیلم مرضانت کجه اولدیر دور لوم حور اولدیر بوز بیله ایچون حور شون کون اگر اورین بصد و عیله ملک الموت کلن ایچون عیله ایچون بها ایچون فیلسر کجه سینه کجه لوی بوز و بیله کجه بیله ایچون بوز و بیله
---	--	--	--

آنروز که در آن روزی که
 کجک فونلری اوله طلق کجک
 کیشلر سیمجه هوشده ایم
 هب خله یق قوسه عن بان اوله
 قبله خله یق قوسه عن بان اوله
 بارین کیشو کند درین بلیسه
 آنکه او مولدن انه قودن قیه
 قیه قهه یوم یوم یوم یوم
 کورنای اوله میزان فورده
 کورنای اوله میزان فورده
 اوله اوله اوله اوله اوله
 یسند اوله یسند اوله یسند
 اوله اوله اوله اوله اوله

بوندن مصیبت ایله یولده
 پادشاه قده غور حنته لیسیر
 سوزه فرختهملر افرین سنان
 جنت ایشه کورنایه براف
 نه شخه حرمت ایدلر نه حاجی
 نیک ایشلدن کسه اوله حنت
 مصیبت اوسون طغیبت
 طام بولون بوندن سبیل بقیه
 اندرین باوجن شلر بیدون جان
 توبه سز خرقه کوه شید
 بهر اوله یسند اوله اوله
 بجه بوز صوفی کولسر بیره
 بجه بوز صوفی کولسر بیره

Destân-i Arasât - VII

Destân-i Arasât - VIII

بجه لور ایلر ایلیک کجه
 بکر لک کچی کچی کچی کچی
 یلدم کچی کچی کچی کچی
 بجه لور کجه کچی کچی کچی
 بجه لور کجه کچی کچی کچی
 الهی یلک بجه اوله اوله اوله
 آچه انور بجه تم سبیله بجه
 حق تعالی نکر فرشته لور اوله
 بیدر کورک صوفی یاشینه
 سوز لور اوله اوله اوله اوله
 علوی وصفه بدین اوله سکا
 بیدر کورک صوفی یاشینه
 انشا انشا سبیله سبیله

نکری منافع لری انده یسند
 انده منکر کورک اوله اوله
 کورنای بیکل کورنای بیکل
 اوله اوله اوله اوله اوله
 طغیبت اوله اوله اوله اوله
 علیله کل انکر زبسره
 نطق اوله اوله اوله اوله
 جرم باقی اوله اوله اوله
 اوله اوله اوله اوله اوله
 قرآن اوله اوله اوله اوله
 انور اوله اوله اوله اوله
 شویله یال اوله اوله اوله
 حق توبه اوله اوله اوله

Destân-i Arasât - IX

Destân-i Arasât - X

بیا بیشتان ایدیم کافر لیسو
 با که ادم اولدیم نرهم حیات
 مصطفایه اوار کوردن قلم کورد
 در کوردن اندنک لیسردوا
 کلک لیسرین کلک لیسرین اعدا
 اید لوزنا رسول الله مسدد
 بیزا نکه دن و لکه کی با حسیب
 مصطفایا بولادی کورن اظلیا
 نکی کیدره چمنه حل ایج
 اول کورن ایدیم بوی مصطفایا
 حو لعل اعدا فیله زدی
 باشکی کلدر دینه یا مصطفایا
 مصطفایا ایدیم بیسرتا شیخ

مصطفایا ایدیم بیسرتا شیخ
 در دینک یاز قلم استوف طیب
 مصطفایا ایدیم بیسرتا شیخ
 کورن لیسرین ایدیم بیسرتا شیخ
 اول علم و بیسرتا شیخ
 ایدیم بیسرتا شیخ
 طویله عالم لوزن حیات
 بود چنده جانلری ایشو ارسه
 طامود کافر لیسر ایدیم بیسرتا شیخ
 شبنم چنده کورن اول ایدیم بیسرتا شیخ
 کورن لوزن ایدیم بیسرتا شیخ
 اول مؤمن قللر چنت طراق
 رقی کوردن دینک لیسر

Destân-i Arasât - XV

Destân-i Arasât - XVI

و بر صلا و شرف ایشو
 طوعدی سندن لیسر ایدیم بیسرتا شیخ
 مگر الو مز کورن فضلک الل
 الا ارقلا رهز نصیب صوب د
 اول قوسوجلا رهز باغشل غل
 یر لفا اعدا ایمانی بار حسیم

در دیکه در سان اولاجون مصطفایا
 بویجی اولغینوک اطمی صوب بول
 قالیشد کناه اچندک مبدلا
 بیلر زسندن بکایه کوجدر
 کورن سن یاربتنا لطف ابلکل
 مصطفایا بوزی صوبینه ای کریم

Destân-i Arasât - XVII